

CIAO ANARCHICI

NICOLAS

TRIFON

un parcurs libertar

INTERVIURI

BERTAIRE
SUR LES PAYS
DU SOCIALISME
REELLEMENT
INEXIST

Colectivul Pagini Libere este conștient de impactul ecologic al cărților în format fizic, așa că îți reamintim:

Împarte

Cu cei dragi, din familie sau comunitate, cărțile tale.

Donează

Cărțile de care crezi că nu mai ai nevoie.

Nu arunca

O carte, oricât de deteriorată, nu se aruncă niciodată.

Repară

Fă-ți timp pentru a repara o carte și dă-i șansa ca ea să lumineze mintea altor oameni.

Nu cumpăra ce nu ai nevoie

Nu cumpăra cărți doar de decor.
Cumpără numai ceea ce te interesează cu adevărat.

NICOLAS TRIFON

Un parcurs libertar internaționalist

- interviuri -

Cluj-Napoca
2020

EDITURA PAGINI LIBERE
o editură anarhistă

editurapaginilibere@protonmail.com
pagini-libere.ro
facebook.com/editurapaginilibere
instagram.com/paginilibere

Ediție îngrijită de: Cosmin Koszor-Codrea, Alexandru Predoiu, Adrian Tătăran
Traduceri din franceză: A. Răvășel
Corectură: Radu Toderici
Copertă + DTP: Cristian-Dan Grecu

ISBN: 978-973-0-31912-5

NICOLAS TRIFON

Născut în 1949 la București și stabilit în Franța în 1977, Nicolas Trifon a fost unul dintre membrii redacției *Iztok, revistă libertară despre țările din Est*, care a apărut în Franța între 1979 și 1991. Revista își propunea să difuzeze în Occident informații și analize despre țările din blocul sovietic, încercând în același timp să popularizeze ideile și principiile anarhiste în Polonia, România, Ungaria, Bulgaria, Iugoslavia etc. În Franța, Nicolas Trifon a activat ca militant în Organisation Combat Anarchiste (OCA), a colaborat la presa anarhistă franceză și, pentru o vreme, a ținut o emisiune dedicată țărilor răsăritene la Radio Libertaire. În aceeași perioadă s-a implicat în mai multe acțiuni de solidarizare cu muncitorul Vasile Paraschiv, persecutat de Securitate datorită încercărilor sale de a înființa sindicate muncitorești libere. A participat, de asemenea, la congresul anarhist internațional de la Veneția din 1984 și, în 1991, la întâlnirea libertarilor de la Triest. În 1985 a intrat în sindicatul CGT al corectorilor, fiind activ în sânul comisiei internaționale a sindicatului. A lucrat la baza de date bibliografice Electre (Cercle de la Librairie – Livres Hebdo). În 1983, a susținut teza de doctorat în lingvistică la École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS) din Paris. Principalele sale cărți, *La Moldavie*

ex-soviétique: histoire et enjeux actuels (1993), *Les Roumains, un peuple qui s'en va* (2005, 2010) și *République de Moldavie, un Etat en quête de nation* (2010, 2016) au fost traduse în română la editura Cartier din Chișinău. Secretar al asociației care editează *Le Courrier des Balkans*^{*}, scrie regulat pe pagina on-line a publicației. Este, de asemenea, fondatorul Bibliotecii Aromâne din Paris, înființată acum cinci ani, și editează pagina documentară *Tră armânami*^{**}.

>>>

^{*}<https://www.courrierdesbalkans.fr/>
^{**}<http://www.armanami.org/blog/>

CUVÂNT ÎNAINTE (2020)

În 1951, Eugen Relgis, care părăsise definitiv România în 1947, publica în revista *Cenit* din Toulouse, scoasă de anarhiștii spanioli refugiați din calea dictaturii franchiste, un articol dedicat „libertarilor și pacifiștilor din România”¹. Este primul text – în afară de cel anunțat, dar niciodată publicat de Ion Ionescu-Căpățână² – care încearcă să urmărească în mare istoria pătrunderii și răspândirii ideilor anti-autoritare la noi. Relgis, care-și lăsase biblioteca și documentele în România, dorea astfel să reconstituie din amintire câteva portrete și publicații, într-o încercare de a salva o memorie ale cărei contururi păreau că se estompaseră deja. După doar o generație, către finalul anilor ’60³, dar și mai apoi, în toată perioada comunistă, amintirea bogatei literaturi anti-autoritare, care marcase începuturile vechii mișcări socialiste, părea cu totul pierdută din vedere. Imediat după 1989, odată cu ridicarea restricțiilor, noi expresii

libertare au început să se contureze în jurul mișcării punk. Însă memoria și înțelegerea vocilor trecute era prea ștersă, prea departe pentru a mai putea să însemne ceva. Într-un interviu din 2003, apărut în zina *Abolishing Borders from Below*⁴, unul dintre anarhiștii de atunci mărturisea că găsisese puține informații despre publiciștii și militanții libertari de dinainte. Însă nici subiectul nu pare să fi trezit vreun ecou deosebit la acea vreme.

Într-un fel, libertarii din România au trebuit mereu să pornească de la zero, să-și inventeze de fiecare dată propriile căi, să-și crească propriile rădăcini, atât cât s-a putut. Dacă istoria anarhismului în România este o „memorie a celor învinși”, istorie a dezrădăcinărilor, sincopelor și uitării, ea este, în schimb, și o poveste a mișcărilor de revoltă și solidaritate care au renăscut de fiecare dată, parcă mai puternice, mai bine articulate și mai hotărâte.

„A fi moștenitor înseamnă și a te simți mai puțin singur”⁵, scria recent într-un articol

---

1. O traducere în limba română după varianta în franceză a textului a apărut în 2019. A se vedea Eugen Relgis, „Libertari și pacifiști din România”, în *Idea – artă+societate*, nr. 54, Cluj, pp. 154-159: <http://ideia.ro/revista/ro/issue/ideia-54>.

2. A se vedea „Ion Ionescu-Căpățână”, în Mihail Bakunin, *Dumnezeu și Statul*, Editura Pagini Libere, București, 2019, p. 338.

3. A se vedea *infra*, p. 32.

---

4. „Interview with a Romanian anarchist”, în *Abolishing Borders from Below*, februarie 2003, pp. 20-21; reluat în *Buruieni*, n°3, pp. 7-8: <http://www.anarhiva.com/items/show/7>.

5. Nicolas Trifon, „Les socialistes d’antan au secours de la gauche?”, <https://www.courrierdesbalkans.fr/Roumanie-2-Les-socialistes-d-antan-au-secours-de-la-gauche>.

Nicolas Trifon. Remarca însă și faptul că, dincolo de aspectul mai degrabă moral al descoperirii unei solidarități trans-istorice, însemnătatea (re)cunoașterii diferitelor urme libertare trecute ține și de o nevoie mai largă și, cumva, mai definită. Fără a lua locul unei reflecții actuale, o astfel de cunoaștere (și conștiință) se poate dovedi un important rezervor de experiențe, noțiuni și practici, în lumina cărora prezentul și necesitățile sale pot fi mai bine înțelese. Întorcerea la „sursă” nu înseamnă doar o vagă nostalgie dezarmată sau vizitarea respectuoasă a unui muzeu al ideilor. Ea ține mai degrabă de un proces de multiplicare, dincolo de granițe, dar și de limitele temporale, a inspirațiilor, a înțelegerilor și a lentilelor de lectură. Este, până la urmă, parte a unei munci de limpezire colectivă, necesară explorărilor de azi, dar și înțelegerii experiențelor trecutului. Astfel că lectura autorilor anarhiști poate fi deosebit de instructivă pentru oricine își dorește o perspectivă ceva mai nuanțată și în același timp mai cuprinzătoare, eliberată de chingile falselor dihotomii și de capcanele falsei conștiințe.

Apariția acestei antologii de dialoguri cu Nicolas Trifon, libertar care a părăsit România pentru a se stabili definitiv în Franța în 1977, este importantă pentru că schițează un parcurs (personal și politic) radical diferit, mai ales într-o perioadă cum

a fost cea a Războiului Rece, marcată de lip-suri, izolare și represiune, dar și de polarizarea înșelătoare a soluțiilor și perspectivelor.

Nu de puține ori, vocile contestatarilor sau opozanților au fost folosite, la noi și aiurea, pentru a legitima, prin contrast, modelul „opus”. Nu este de mirare, pe de altă parte, că, în general, s-a dat foarte puțină atenție aceluia care, condamnând ferm puterea totalitară, refuzau să aleagă docili între soluțiile „ready-made” disponibile.

Însă sfârșitul anunțat al istoriei nu a mai venit, iar era de prosperitate și echitate promisă de îmbrățișarea modelului capitalist se lasă încă așteptată. Termeni ca libertate, drepturi sau democrație au fost între timp cooptați aproape total, fiind goliți de conținut și împăiați cu mare măiestrie, simple trofee inofensive la butoniera „pieței libere”. Doar stafia comunismului încă mai bânuie, zice-se, setoasă de sânge și întorcându-i din drum pe toți rătăciții care încă mai au îndoieli în legătură cu victoria libertății în „cea mai bună dintre orânduiri posibile”. Însă dominația vechii nomenclaturi de stat n-a fost niciodată înfrântă, ci s-a convertit doar în autoritatea „pieței libere” – pe care puțini au avut îndrăzneala s-o conteste –, fără ca structurile efective ale puterii și privilegiului să fie afectate. Soluția eliberatoare s-a dovedit din nou, ca de atâtea alte ori, doar o altă cale către servitute. Iar cei care au refuzat să

aleagă, „refractarii”, cei care, angajându-se critic în lupta socială, n-au „aderat la nimic” (după o celebră vorbă istratiană), au rămas la fel de neînțeleși, azi ca și ieri, la fel de puțin auziți. Este și cazul lui Nicolas Trifon.

Interviurile cu Nicolas Trifon nu sunt doar o lectură instructivă, ci și una pasionantă. De la evocarea tinereții petrecute în România și a primelor „ieșiri din rând”, la activitatea militantă din Franța și implicarea în grupul „Iztok”, ori la călătoria în Polonia și legăturile, nu lipsite de riscuri uneori, cu opozanții regimurilor din Est, istorisirea, bogată în observații, poate fi citită și ca o suită de tablouri vii, care ne descoperă amănunte și perspective de multe ori noi și surprinzătoare.

Primele două interviuri au fost realizate în 2012 de Mihai Codreanu. Unul dintre ele a apărut în revista *Anarhia*, iar mai apoi a fost tradus în limba germană, în revista *Bună*.⁶ Cel de-al treilea, dedicat revistei *Iztok*, a apărut inițial în 2007 și a fost tradus de noi din limba franceză. Cum descoperirea celor două interviuri din 2012 nu doar că ne-a entuziasmat, ci ne-a și trezit și o curiozitate pe măsură, ne-am dorit să revenim asupra câtorva aspecte care ni se păreau importante și care nu fuseseră abordate anterior foarte pe larg. Astfel că ultima parte a antologiei

6. Despre cele două reviste puteți afla mai multe în nota de la finalul volumului. A se vedea *infra*, pp. 69-70.

cuprinde discuția pe care am purtat-o în luna aprilie a acestui an cu Nicolas Trifon, căruia îi mulțumim pe această cale pentru disponibilitatea de a ne răspunde la întrebări și pentru susținerea pe care ne-a arătat-o.

Am socotit de un interes deosebit și includerea în volum, ca anexă, a unui manifest tipărit de grupul „Iztok” în Franța și apărut inițial în 1981, în limba română. Acest text, care făcea parte dintr-o broșură care mai conținea revendicările lui Vasile Paraschiv și „chemarea de la Gdansk”, venea pe fondul măsurilor de austeritate din România, dar și al contestărilor tot mai numeroase ale regimurilor din Est din partea muncitorilor. Manifestul, din care au ajuns puține exemplare în țară, se intitula „Ce vor anarhiștii?” și este, din câte știm, singurul program anarhist în limba română din acea perioadă. Textul acestei inedite broșuri a fost preluat din revista *Anarhia*⁷, unde cei interesați pot găsi un întreg dosar dedicat grupului „Iztok”, lui Nicolas Trifon și propunerilor muncitorului Vasile Paraschiv. Îi mulțumim, de altfel, lui Mihai Codreanu pentru sprijinul său și pentru că ne-a pus cu amabilitate la dispoziție toate aceste materiale.

Dincolo însă de istoriile, portretele și tablourile zugrăvite, interviurile cu Nicolas Trifon spun și o altă poveste, la fel de

7. A se vedea revista *Anarhia*, nr. 3, București, 2012: <http://www.anarhiva.com/items/show/97>.

importantă poate, deși o fac într-un mod indirect. Este însăși povestea realizării acestei colecții de interviuri și a surprinzătoarei (re)găsiri între mai multe generații de libertari care a prilejuit-o. Alcătuită, paradoxal cumva, tocmai într-o perioadă a izolării, restricțiilor și distanțării, colecția e rodul

unei munci colective care a reșesut toate aceste „fire” libertare laolaltă și la care ne bucurăm că am putut lua parte.

*Adrian Tătăran
aprilie 2020*

CÂTEVA OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA DIFICULTATEA DE A-ȚI EXPRIMA POLITIC REVOLTA ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ (1956-1977)

>>> Interviu realizat în 2012 de Mihai Codreanu pentru revista *Anarhia* (n.n.)

Anarhia: În 1968 aveai 18 ani. Ce a reprezentat pentru tine acest an în România?

Nicolas Trifon: Puține sunt țările pentru care anul 1968 nu a marcat o schimbare notabilă. În orașul Mexico, ca și la Paris, mișcarea studențească deschidea noi perspective, în timp ce la Praga Armata Roșie și trupele Pactului de la Varșovia puneau brutal capăt unei dinamici cu totul inedite în est, care putea să pară promițătoare. România a cunoscut la rândul ei un moment memorabil, datorat mai ales condamnării intervenției în Cehoslovacia. Spectaculoasă și surprinzătoare, această condamnare a avut un efect contradictoriu. Pe de-o parte, a semnalat o deschidere, iar pe de altă parte a inaugurat noi mecanisme de blocaj, care se vor dovedi foarte eficiente câțiva ani mai târziu, conducând la dezastrul din anii '80. Pentru o țară ca România, 1968 se afla la punctul culminant al unei curbe al cărei început poate fi situat în anii 1962-1964, sub regimul Gheorghiu-Dej – mai

ales odată cu opoziția fermă și argumentată față de planurile sovietice de integrare a României în cadrul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (CAER) – și care, după câteva tatonări și incertitudini, va lua o direcție descendentă începând cu 1971 și „tezele din iulie”.

Anarhia: În URSS, „dezghețul” a început în 1956, cu discursul lui Hrușciiov care a denunțat crimele săvârșite în perioada în care Stalin era la conducere...

Nicolas Trifon: Da, iar la această dată poate fi situat și începutul disidenței în URSS. Conținutul surprinzător de critic al acestui discurs deschidea posibilitatea unei dezbateri mai largi, în contradictoriu. Limitele acestei deschideri au apărut imediat, cu ocazia nimicirii revoluției maghiare din 1956, la câteva luni după al XX-lea Congres PCUS. Totuși, la această dată se situează breșa care a făcut posibilă disidența în URSS, chiar dacă mișcarea nu

devine efectivă decât după conferința de la Helsinki (1975). La București, condamnarea crimelor din perioada stalinistă nu a avut nicio consecință notabilă în 1956, iar rarele acte individuale de solidaritate cu revoluția maghiară nu au fost nicidecum rezultatul vreunui „dezgheț”. Acesta va interveni public doar în aprilie 1968, indicând natura particulară a „dezghețului” românesc, care a răspuns dintru început mai ales unei voințe de reevaluare a chestiunii naționale.

Anarhia: Totuși, România din anii '60 era diferită de aceea din anii '50. Nu a intervenit oare progresiv o oarecare destindere în această perioadă?

Nicolas Trifon: Absolut. Iar de acum înainte se poate vorbi și de performanțe în materie de cultură greu de imaginat înainte și, mai ales, de anumite progrese pe plan material, ca urmare a enormelor eforturi impuse populației în anii '50. Întrebarea la care voi încerca însă să răspund e următoarea: ce puteai face în anii care au precedat imediat 1968, atunci când voiai să-ți exprimi și să-ți manifesti revolta contra nedreptăților, să te opui celor care te împiedicau să te afirmi, să te realizezi, să trăiești din plin? E greu de spus care era proporția și gradul de autenticitate al celor care deveneau activiști în UTC, în Partid sau în sindicate din asemenea motive. Desigur, ei erau mult

mai puțini decât se afirma oficial pe vremea aceea, însă ceva mai mulți decât se recunoaște acum și decât puteau să creadă atunci cei revoltați, așa cum eram și eu, cei pentru care „calea legală” nu era de conceput. Existența altor opțiuni politice (necomuniste sau anticomuniste) ne era cunoscută negativ grație discursului oficial și, uneori, mult mai rar, pozitiv, grație memoriei familiale, transmisă însă în condiții precare. Și într-un caz, și în celălalt, a afișa public o asemenea opțiune era sinucidere curată. Au existat, desigur, persoane care s-au identificat cu figura național-țărănistului, a legionarului, a liberalului și chiar a social-democratului, figură demonizată de propaganda comunistă sau „moștenită” și cultivată, când se putea, în cadrul familial. Efectul politic era însă zero. Sublimată, o asemenea identificare se înrudea cu aceea favorizată de lecturile literare și filozofice, inclusiv cele religioase, care puteau fi stimulatoare pe plan intelectual, spiritual și sentimental, fără însă a avea nici ele vreun efect politic, atâta timp cât nu erau asumate public. În ceea ce ne privește – mă refer la toți aceia, puțin numeroși și izolați, care eram pe aceeași lungime de undă și care ne doream, înainte de toate, „să facem ceva” –, nici revolta exclusiv interioară, nici reprobarea prin tăcere nu ne spuneau nimic, ca să nu mai vorbim de ceea ce se va numi mai târziu „rezistența prin

cultură”, practică pe scară largă încă de pe atunci.

Altceva ne motiva și ne inspira, mai ales că eram mai mult preocupați să înfruntăm realitatea cu care eram confrunțați, să scăpăm de frică și să ieșim din izolarea în care ne găseam. Comportamentul deviant, la limită chiar delinvent, al celor care au intrat în conflict cu societatea și autoritățile, pușcăriile, capacitatea de a funcționa altcumva decât „toată lumea”, romii, mai mult sau mai puțin călători, țărani din regiunile muntoase, neatînse de colectivizare, advențistii care refuzau să facă serviciul militar etc., toate acestea deveniseră pentru unii dintre noi niște referințe atrăgătoare tocmai datorită potențialului lor subversiv și a formelor de rezistență pe care le denotau. Un anumit fel de a fi, de a te comporta, în afara societății supuse statului și uneori chiar împotriva ei, avea în ochii noștri valoare de contramodel.

Personal, întâmplarea a făcut să am un văr prin alianță mai mare, Ion „Nuni” Anestin, de care mă simțeam foarte apropiat și care întruchipa într-un fel valorile, dacă le putem spune așa, enumerate mai sus. Trecut prin școala de corecție, golan, însă nu „infractor”, foarte citit și talentat la desen, era o „figură” atât în lumea interlopă a golanilor – la un moment dat era căutat de alți bătauși celebri care doreau să se măsoare cu el –, cât

și în boema literară și artistică. Născut în 1941, a fost arestat în 1965, deci puțin după ce majoritatea deținuților politici ieșiseră din pușcării (1963-1964), și condamnat la 5 ani pentru „discuții dușmănoase” împreună cu alte două persoane. Acest proces politic, azi uitat, semnala o nouă stare de spirit, fără legătură cu climatul din anii '50, stare care luase din scurt regimul, obligat să recurgă la măsuri represive de același gen cu acelea la care unii puteau crede că se renunțase. După doi ani și jumătate, Nuni Anestin a ieșit de la Gherla, a început să publice regulat caricaturi în *Contemporanul*, a absolvit teatrul, a jucat roluri de dur în mai multe filme, s-a „dat pe brazdă”, dacă se poate spune așa, pentru a muri, în bună parte datorită stilului de viață, pușcării și alcoolului, cu câteva luni înainte de evenimentele din decembrie 1989. În mormântarea lui la București a fost unul dintre cele mai sinistre momente, după cum mi-a mărturisit un prieten comun, Mihai Oroveanu. Din punctul meu de vedere, valorile pe care le întruchipase pierduseră din interes și din relevanță încă din 1968, când a ieșit din închisoare. Limitele bravadelor eroico-autodistrugătoare deveniseră ușor perceptibile, atmosfera se destinsese, lumea vorbea mai mult, începea piața neagră, deci și circuitele economice paralele (câteodată cu caracter mafiot), turismul occidental era în floare,

ideile și cărțile circulau, în timp ce evenimintele naționale (de pildă luptele interne din Partid, dezvăluite public, precum condamnarea lui Dej și a altor „staliști”) și internaționale (poziția *sui generis* pe plan diplomatic a lui Ceaușescu) sugerau posibilitatea unor confruntări și dezbateri mai deschise, eventual chiar pe plan politic, bineînțeles în anumite limite.

Anarhia: Ce se putea face ținând cont de aceste limite?

Nicolas Trifon: Practicat într-un mod mai mult sau mai puțin provocator, nonconformismul constituia o armă care putea să fie eficace, cu condiția să știi să jonglezi la limita legalității și să-ți iei riscuri calculate. În același timp, pornind de la referințe literare (de la Salinger la Esenin), muzicale (anglo-saxone mai ales) și cinematografice (filmele lui Wajda cu Cybulski, generația tinerilor furi-oși din Anglia...), disponibile pe piață și care nu contraveneau formal liniei oficiale, se constituise o cultură underground suficient de coerentă cât să asigure celor care aderau la ea o existență paralelă, marginală, însă apreciable. Ne vedeam în parcuri, la cârciumi, la ceaiuri, în pivnițe, puneam țara la cale, ne socializam cum puteam revoltele. Unii se mulțumeau cu această condiție tranzitorie, frustrantă, dar relativ comodă, alții căutau mai departe. Printre aceștia din urmă, unii se politizau într-un stil cu totul nou, practic

fără legătură cu cultura politică românească, cu legionarii sau cu partidele zise istorice, ca să nu mai vorbim de Partidul Comunist. Personal, spre exemplu, intrând în posesia unui exemplar în italiană al *Omului unidimensional* de Herbert Marcuse, m-am apucat să învăț italiana ca să-l citesc. Știam că mai existase și altceva înainte de comuniști, dar referințele nu erau suficiente de clare și relevante. Îmi aduc aminte că unii dintre noi evocau, în termeni foarte vagi, ideea unei structuri de tip „noua stângă”, dar nu a existat niciun proiect precis în acest sens. Era vorba de pure supoziții.

Anarhia: Se poate vorbi în acest nou context de o politizare a revoltei sau mai bine zis de un efect politic concret al revoltei?

Nicolas Trifon: Evenimentele, trecute perfect neobservate, care au avut loc în zilele ce au urmat condamnării de către PCR, pe 21 august, a intervenției în Cehoslovacia, permit să-ți faci o idee asupra posibilităților de politizare a revoltei dar, mai ales, asupra efectelor ei, deseori puțin convingătoare. Tocmai mă întorsesem de la Praga cu puțin înainte de intervenția militară și, printr-o cunoștință din rețelele cu care eram în contact, am participat la o „acțiune”, simbolică până la urmă, dar care nici nu ne-am fi imaginat înainte că ar fi putut să aibă loc. Folosind un procedeu rudimentar,

am imprimat o serie de manifeste pe tema „vrem pace, nu război”, condamnând în felul nostru, de pe poziții autonome, adică pacifiste și antimilitariste¹, intervenția. Toate tentativele de a interveni în cortegiile care se formaseră în fața ambasadelor țărilor care au participat la intervenție s-au soldat cu eșec. „Tovarășii”, vigilenți, erau prezenți și majoritatea manifestanților nu părea să înțeleagă că poți manifesta și altcumva decât urmând directivele conducerii de stat. Nicio legătură cu atmosfera pe care o trăisem personal la Praga în manifestațiile de susținere a conducerii reformiste, amenințată de Moscova. Din fericire, nimeni dintre noi nu a fost prins, însă lecția a fost clară. Aș menționa faptul că printre noi se aflau și fii de ștabi, deseori foști ilegaliști, în ruptură cu mediul familial. Un detaliu care îți poate permite să-ți faci o idee despre caracterul izolat al tuturor inițiativelor și acțiunilor contestate din acea perioadă, despre inflexibilitatea și eficacitatea aparatului represiv: la sfârșitul anului 1968, de Crăciun, o manifestație studențească, pornită de la niște colinde, a avut loc în capitală, între Universitate și căminul Grozăvești. Numai după 1989 am aflat de existența ei, grație mărturiei unei studente, Ana Șincai, arestată și internată la spitalul psihiatric.

1. Spre exemplu, în cercul nostru existau doi tineri care se ascundeau ca să nu fie luați la armată. Noi cotizam ca să-i ajutăm.

Cum, necum, acest climat era însă relativ deschis, în sensul că, contrar perioadei precedente, staliniste, inițiativele de protest public în limitele legalității, adică profitând de contradicțiile flagrante ale discursului oficial, puteau să aibă loc. Chiar dacă erau izolate și reprimare, ele au continuat și în cei câțiva ani care au urmat. Frustrarea era însă poate și mai mare decât în perioada de teroare stalinistă, când asemenea inițiative nici nu puteau să fie concepute din cauza absenței unei perspective de acțiune pentru o schimbare efectivă. Prin codificarea și instituționalizarea gândirii revoluționare socialiste sub forma marxism-leninismului, regimul comunist a confiscat aparatul critic (de idei, de referințe, de raționamente) indispensabil analizei realității, elaborării unui discurs revendicativ coerent și înjgheburii unui proiect alternativ. În anumite circumstanțe – în Occident la fel ca și în „lumea a treia” –, marxism-leninismul a constituit uneori o armă eficace pentru cei oprimați, revoltați împotriva nedreptăților și care-i confruntau pe deținătorii și reprezentanții puterii politice, economice și simbolice. Același marxism, aflat de această dată în slujba puterii, independent de schimbările pe plan politic, economic și simbolic pe care le implica, a fost și mai eficace în reducerea la tăcere a celor asupriți, oprimați, revoltați de nedreptăți... Pentru acest motiv

nu puteam fi marxist, nici leninist și am devenit anarhist.

În același timp, frica nu mai era ce fusese înainte și ce va redeveni ceva mai târziu, cel puțin pentru unii dintre noi, cei care depășisem obsesia Securității și a infiltrării, și ne plictisiseam de aluzii și subînțeleșuri. Îmi aduc aminte că discutam între noi relativ deschis și că, în mai multe rânduri, ideea că unul dintre noi ar putea fi turnător nu ne speria peste măsură, fiindcă dobândisem o anumită încredere în capacitatea noastră de a ne apăra drepturile în sfera legalității. Urmăream atent rezistența în Cehoslovacia și în zilele care au urmat ne consultam între noi asupra poziției pe care am lua-o dacă rușii ar fi intervenit în România. Unii dintre noi spuneau că nu e treaba noastră, alții că trebuie profitat ca să mergem la granița cu Iugoslavia și să fugim în Occident, alții că trebuie să participăm la rezistență (inclusiv armată) pentru ca, după aceea, să ne întoarcem împotriva lui Ceaușescu. Aceasta din urmă era și poziția mea. Până la urmă, desigur, rușii n-au mai venit, pentru că nu era nevoie. Așa cum spunea și Goma în scrisoarea deschisă adresată Cartei 77 din Cehoslovacia: „Voi sunteți sub ocupație rusească; noi, românii, ne aflăm sub ocupație românească”. Subteran, naționalismul românesc, cu obsesiile sale antisemite, cu autovalorizarea delirantă, rămânea greșos,

dar era mai degrabă comic și inofensiv. Noua orientare a Partidului Comunist și a statului român îi dădea însă o pondere infinit mai mare și noi registre. Comportamentul carierist, lichelismul sub formele sale cele mai inventive, găseau astfel o legitimitate de tip nou, reducând simțitor posibilitatea unei contestări. Aceasta din urmă a venit târziu, simbolic, confuz, odată cu petiția lui Goma. Eu însă plecasem deja din țară, perfect convins că epuizasem toate posibilitățile...

Anarhia: Cum ai caracteriza, în concluzie, această perioadă care cuprinde a doua jumătate a anilor '60 și prima jumătate a anilor '70?

Nicolas Trifon: Retrospectiv, judecând după ce a precedat și ce a urmat în România, se poate spune că a fost o perioadă plină de potențialități, dintre care, însă, puține s-au realizat... Politic vorbind, în acești ani figura opozantului democrat sau a rezistentului anticomunist nu mai era de conceput, având în vedere teroarea care se abătuse la sfârșitul anilor '40 și în anii '50 asupra celor care au încercat să reziste sau să se opună public, în timp ce figura disidentului nu era încă de actualitate în România. A fost o perioadă de tranziție, în care atât cei de la putere cât și – însă din cu totul alte motive – cei care căutau să se emancipeze erau mai degrabă în expectativă, se mulțumeau să

observe, avansau mascați, nesiguri pe ce voiau și de mijloacele care le-ar fi permis să ajungă la ceea ce-și doreau. Pentru a ilustra această situație, voi cita două extrase din presa de atunci în legătură cu o pățanie al cărei erou involuntar am fost. Este vorba de două reportaje apărute în urma unei razii împotriva „pletoșilor” din București, în primăvara anului 1970, în cadrul unei campanii vizând tineretul susceptibil să fie atras de mișcarea *hippy*. Într-adevăr, apăruseră în țară, pe ici pe colo, grupuri de tineri purtând cămăși cu flori, părul mare și bărbi, care proclamau credo-uri pacifiste și care explicau, printre altele, trecătorilor că vor să lucreze ca să-și asigure existența, în armonie cu natura pe cât se poate, nu însă și să intre în câmpul muncii. Unul dintre locurile unde se adunau era chiar în cartierul meu, la Grădina Icoanei. Îi știam, dar nu aveam de-a face cu ei. „Interviurile” sau, mai precis, interogatoriile, s-au desfășurat la secția de miliție de pe Nicolae Iorga (acum „pașapoartele”) în prezența milițienilor și a ofițerilor în civil. Autorii reportajelor nu puteau fi distinși de ofițeri. Citez doar fragmentele care mă privesc, însă integral, pentru ca cititorul să sesizeze bine tonul folosit în acele timpuri. Eram unicul student citat, toți ceilalți erau tineri muncitori bucu-reșteni sau cu domiciliul flotant în capitală. Unul dintre ei l-a înjunghiat pe Bulevardul

6 martie pe un băiat din grupul de elevi de la școala de ofițeri, care-i interpelau în numele opiniei publice pe pletoși, înainte ca milițienii în uniformă să-i imobilizeze și să-i ducă la secție. Eu tocmai ieșeam de la universitate și, cu toate că am fost avertizat spontan de mai mulți trecători despre razie, mi-am continuat drumul pe Magheru spre Patria, zona unde locuiam.

*

Scînteia

Primul interviu a apărut în *Scînteia tineretului*, joi 12 martie 1970, p. 1 și 2, cu titlul „Salubritatea morală a străzii: acțiune la care trebuie să participăm cu toții”, fiind semnat de Nicolae Arsenie, Mircea Tacciu și Adrian Vasilescu:

*Și cum ar putea să nu-ți iște serioase semne de întrebare asemănarea pe care unii tineri, cu bogată cultură și pregătire, și-o dau ei înșiși, victime ale unor capricii de modă, cu acei purtători de „bluges” frecăți dinadins, în cazul acestora din urmă, cu căramidă sau cu unsoare ca semn de recunoaștere? Și asta mai ales când individul fără căpătâi, fără ocupație, disprețuind munca, cinstea și omenia, și, să zicem, studentul – din fericire unicul exemplu ni l-a oferit **Trifon Sorin** de la*

Facultatea de limbi romanice – își adăpostesc, și unul și altul, și-și argumentează ținuta în totală discordanță cu bunul simț, pe fundamentul teoretic al aceleiași mentalități.

– Hippy, domnule, nu sunt ei o mișcare socială, revoluționară? Nu luptă ei pentru puritate...

Firește, argumentele acestea ale studentului, în totală contradicție cu realitatea, dobândite probabil prin frunzărirea unor publicații, departe de a realiza caracterul de diversiune socială, aspectul extremismului de factură ultra-reacționară pe care îl reprezintă această mișcare din lumea capitalistă, ne fac să ne punem serioase semne de întrebare asupra activității pe care o desfășoară asociația din această facultate, asupra modului cum ajută ea studenții să se informeze exact, științific și cu discernământ asupra unor fenomene contemporane, care nu pot să nu-i intereseze pe tineri.

*

Al doilea, semnat de Mihai Caranfil, a apărut în *Scînteia*, p. 4, datată miercuri 18 martie 1970, la rubrica „Omul în față cu el însuși” și cu titlul „Cavalerii fără glorie ai turneu-lui pe asfalt”.

De undeva, din mulțimea străzii, se detașează, contrastând violent, un specimen

cu totul bizar... Un chip aspru, neras, dar cu plete lungi, buclate, lăsate mult pe spate. Nu-ți vine să crezi că ai în față un student – și încă unul care studiază științe umaniste!

– Ești hippy... îl întreb pe Sorin Edmond Trifon.

– Nu, se dezice studentul în limbi române – de altfel la curent cu isprăvile acestei categorii parazitare, violente și antiumane, produsul altui peisaj social.

– Atunci?

– Există conformism și nonconformism – se lansează „teoretic” preopinentul meu, care atrage privirile reprobatoare ale celor din jur. Ei bine, părul meu nu presupune nonconformism și totuși răscolește puțin niște creiere prin chiar existența lui. Asta nu mi se pare rău.

De ce nu i se pare rău asta? Își dorește să răscolească niște creiere „conformiste”, desigur. Așadar, el se consideră nonconformist; nonconformist față de cine? Față de societatea care-i asigură condiții optime de învățatură și îl pune în contact cu înaltele valori ale umanismului? Dorința de afirmare, de a ieși „în relief” e o trăsătură firească, pozitivă a tinereții. Întrebarea e: prin ce mijloace?

Penibilă confuzie și jalnice eforturi de a încerca să-i „răscolești” pe cei din jur cu un „păr nonconformist”.

Sincer, am fost cu atât mai puțin încântat de o asemenea publicitate cu cât spusele

mele au fost serios deformate. Inutil să reamintesc că pe moment eram perfect convins că aveam de-a face cu polițiști în civil, nu cu ziariști. Totuși, până la urmă, idea că am putut sfida public două instituții pe care le detestam în aceeași măsură pe atunci, miliția și „presa”², nu-mi plăcea. De altfel, aceste articole n-au avut nicio incidență asupra parcursului meu. La facultate eram prea popular în anul meu ca să poată să mă dea afară de la UTC în ședința publică, iar vice-decanul, Cicerone Poghirc, care ar fi putut să-mi creeze probleme pe plan administrativ, m-a anunțat că sunt studentul său și nu acceptă nicio intervenție exterioară.

***

Post-scriptum

Unii vor găsi poate deplasată hotărârea mea de a relata aceste pățanii, puțin relevante în contextul în care au avut loc și mai degrabă ridicole privind retrospectiv. Motivul pentru care am procedat, după multe ezitări, la un exercițiu atât de dezagreabil e simplu: voiam să ilustrez cu un caz concret, trăit, dificultatea de a exprima politic revolta în România acelei perioade. Trei factori pot explica până la un punct această dificultate: ponderea limitată a ideilor socialiste și de stânga în România interbelică, natura regimului comunist în general și a național-comunismului *sui generis* românesc în special.

Cazul meu și a tuturor celor care erau pe poziții similare poate avea meritul de a reaminti faptul că micro-revolte și tentative de a le politiza au existat în acea vreme. În același timp, caracterul izolat al acestor micro-revolte și formele minore (și chiar derizorii) în care se manifestau politic ne permit să înțelegem mai bine un fenomen care rămâne de actualitate: confuzia care prevalează în cultura politică din România până azi.

Pe cât de izolate și singulare puteau fi tentativele noastre de a da un conținut mai consistent, mai ofensiv, revoltelor noastre, de a le asigura o lizibilitate, o coerență, pe atât de numeroase și banale erau stratagemele de a ocoli problemele care provocau aceste revolte, probleme cu care s-au confruntat

2: „Vine presa!” însemna atunci „vine miliția!”. În uzine și pe ogoare, când ziariștii își făceau apariția era semn că miliția nu era departe.

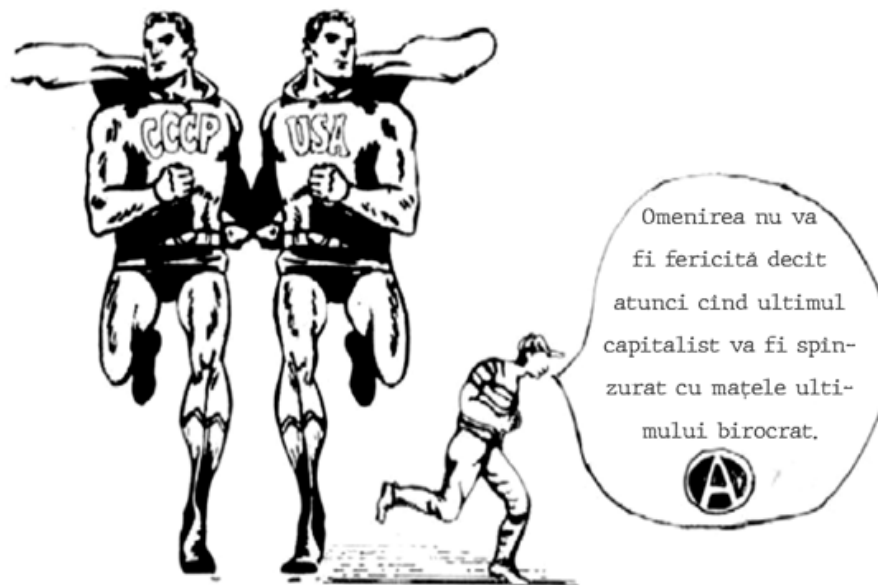
majoritatea generațiilor care s-au succedat în acea vreme. Stilul aluziv, dublul limbaj, refugiul într-un trecut imaginar, recursul comod la reflexele conservatoare cele mai elementare și, mai ales, la nenumăratele compensații oferite de fantasmale naționale, au permis multor oameni să supraviețuiască regimului comunist din anii Ceaușescu și, nu de puține ori, să profite de el. Rezultatele au apărut în toată splendoarea lor imediat după implozia „regimului” din decembrie 1989 și sunt vizibile până în zilele noastre:

naționalismul găunos, hipercriticul general, care împiedică orice efect critic concret, radicalismul fanfaron, exclusivist, xenofob și rasist, corupția, cinismul și duplicitatea ideologică a clasei politice, atât de bine împământate încât nu mai surprind pe nimeni, incapacitatea oamenilor de a-și apăra colectiv interesele, de a elabora proiecte alternative, izolarea în care se regăsesc cei care încearcă să schimbe această situație.

Reprezentare grafică ce a însoțit broșura „Iztok” în limba română. Stema Republicii Socialiste România cu trei securiști în prim-plan.

Ilustrație grafică ce a însoțit ediția „Iztok” în limba română, reprezentând un anarhist ce aleargă într-o direcție diferită de direcția celor două mari superputeri – Uniunea Sovietică și S.U.A. și care spune: „Omenirea nu va fi fericită decât atunci când ultimul capitalist va fi spânzurat cu mațele ultimului birocrat.”

SOLIDARITATEA CU OPOZIȚIA MUNCITOREASCĂ DIN ROMÂNIA COMUNISTĂ (1978-1981)

>>> Interviu cu Nicolas Trifon realizat de Mihai Codreanu pentru publicația trimestrială *Anarhia*, nr. 3 (octombrie 2012), pp. 4-9. Revista poate fi consultată în arhiva on-line <https://anarhiva.com>. O traducere în germană a interviului a apărut în *Bună – Zeitschrift für Befreiung & Emanzipation – nicht nur in Rumänien*, nr. 2. 2015: <https://revistabuna.wordpress.com/?s=trifon> (n.n.)

Anarhia: La 18 aprilie 1978 la Paris a avut loc o conferință de presă susținută de Vasile Paraschiv¹, Victor Fainberg (din URSS), Alexandr Smolar (din Polonia) și Jan Letcinski (din Cehoslovacia). Alături de aceștia au fost prezenți și reprezentanții celor patru centrale sindicale franceze (FEN, FO, CFDT, CGT). Tema conferinței a fost libertatea sindicală în Europa de Est și a fost un moment important deoarece, după 30

de ani, cele patru mari centrale sindicale franceze aveau un proiect comun, și anume protestul față de situația muncitorilor din blocul răsăritean. A participat grupul „Iztok” la acest eveniment?

Nicolas Trifon: Într-adevăr, conferința de pe 18 aprilie 1978 a marcat o schimbare semnificativă în atitudinea sindicatelor, și a stângii franceze în general, față de realitățile din Est. Ea se înscrie într-un lung proces istoric care începe imediat după luarea puterii de stat de către partidul bolșevic, în noiembrie 1917, și nu se va încheia decât în anii 1989-1991, odată cu dezagregarea „lagărului socialist” și dezmembrarea Uniunii Sovietice. Eliminarea forțelor politice care au participat la revoluția socială (botezată ulterior socialistă) din Rusia, de la cadeți până la anarhiști, de la menșevici până la socialiștii revoluționari, nu a trecut neobservată în afara Rusiei, chiar dacă ecoul celor care atrăgeau atenția

1. Vasile Paraschiv (1928-2011), muncitor și disident, a încercat să înființeze în România sindicate libere, fiind ulterior urmărit și torturat de Securitate pentru activitățile sale. În 2005 i-a apărut un volum de memorii legate de acea perioadă. A se vedea Vasile Paraschiv, *Lupta mea pentru sindicate libere în România. Terorismul politic organizat de statul comunist*, Polirom, Iași, 2005. O scurtă biografie a militantului sindicalist poate fi citită și în *Anarhia*. A se vedea Mihai C., „Sindicalistul Vasile Paraschiv: istoria vieții unui disident”, *Anarhia*, nr. 3, București, octombrie 2012, pp. 9-11. (n.n.)

asupra consecințelor monopolizării puterii de către bolșevici a fost limitat. Spre exemplu, liderii „mahnovșcinei”, mișcarea țărănească anarhistă din Ucraina, s-au refugiat în Occident după ce au fost învinși militar de Armata Roșie, condusă de Troțki. Nestor Mahno a trecut de altfel prin România înainte de a se instala în Franța, unde mai mulți dintre foștii lui tovarăși (Volin, Piotr Arșinov etc.) au publicat rechizitorii documentate impecabil în legătură cu confiscarea revoluției de către bolșevici și cu represiunea perpetuată de aceștia împotriva muncitorilor greviști, împotriva țăranilor care se opuneau abuzurilor noilor autorități și împotriva militanților politici ostili bolșevicilor.

Nu e ușor de explicat de ce a trebuit să treacă atâta timp pentru ca sindicatele și partidele politice de stânga din Occident, și mai ales publicul lor, să realizeze gravitatea situației din Est. Imensele speranțe generate de schimbările istorice radicale care au avut loc în Rusia au jucat un rol considerabil. Dar această explicație nu e suficientă: reacțiile potențailor din Vest, speriați de perspectiva de a ceda locul unei noi clase dominante, organizată pe alte criterii, a fost determinantă. În Vest, anticomunismul virulent i-a împiedicat pe cei care îi suportau consecințele pe pielea lor, pe sindicaliști și revoluționari, să perceapă natura sistemului care, în Est, se revendica de la idealurile socialiste pentru

care acești sindicaliști și revoluționari luptau. Independent de iluziile pe care muncitorii și toți cei care doreau o schimbare radicală în Vest și le puteau face, reflexul defensiv față de presiunile și represiunea exersată în numele anticomunismului făcea deseori inaudibil discursul critic față de realitățile comuniste din Est, oricât de coerent și de pertinent ar fi fost acesta. Atâta timp cât prevala tensiunea între cele două lumi, era inevitabil ca victimele sistemului politic care practică anticomunismul să tindă să ignore victimele sistemului care se revendică, zgomotos și perfect nefondat, de la comunism. Personal, am refuzat totdeauna să vorbesc în acest caz de „comunism” pur și simplu, calificând acest sistem drept „capitalism de stat” din punct de vedere economic și „comunism de stat” din punct de vedere politic. Nu știu dacă mai trebuie amintit faptul că dacă, în primul caz, marja de manevră a celor care voiau să construiască o altă lume era limitată, în al doilea caz o asemenea marjă era practic inexistentă. Ceea ce e de subliniat este că, atunci când acest proces de conștientizare a ajuns la final, edificiul comunist, în totalitatea sa, deci inclusiv în țările în care partidele comuniste erau în opoziție, s-a spulberat cu o uimitoare rapiditate. Conferința amintită a avut loc în 1978 – deci zece ani după invazia Cehoslovaciei, care a pus capăt pentru mult timp oricărei tentative coerente de reformare a sistemului din interior –, într-un moment

în care se apropia număratoarea inversă, care a început doi ani mai târziu, în 1980, cu ocazia apariției surprinzătoare a clasei muncitoare organizate pe scena politică poloneză. Pierderea progresivă pe plan internațional a legitimității regimurilor politice din URSS și țările de Est a jucat un rol considerabil în implozia comunismului de stat, chiar dacă această implozie a fost generată în ultimă analiză de incapacitatea gestionarilor și beneficiarilor acestui sistem de a-l reforma fără a-l lichida.

Toate astea le spun acum, retrospectiv. Atunci lucrurile erau mai puțin clare.

Dar, să revin la prima întrebare. Colectivul „Iztok” nu a participat la această conferință pentru simplu motiv că el a fost înființat un an mai târziu, în 1979, atunci când a apărut și primul număr al revistei în franceză². Personal, aflasem de eveniment din presă, după ce a avut loc, și nu i-am acordat prea mare atenție. În perioada aceea eram foarte activ în mișcarea anarhistă și sindicală franceză, organizasem deja o scurtă grevă la magazinul unde lucram, eram angajat în coordonarea a tot felul de inițiative libertare, inclusiv pe plan internațional, trăiam din plin revoluțiile culturale care aveau loc în acei ani, începând cu feminismul, participam la tot felul de acțiuni solidare,

2. Toate numerele revistei sunt, de altfel, disponibile pe internet și pot fi găsite pe pagina <http://www.la-presse-anarchiste.net/spip.php?rubrique78>. (n.n.)

revendicative, festive, redactam tracturi, o revistă, *Lutter*, un manifest pentru organizația *Combat Anarchiste* intitulat „Repères pour un antiétatisme militant”... Toate astea, dacă lăsăm la o parte greva amintită mai sus, de care eram foarte mândru, fiindcă am obținut ceea ce ceream, le făceam clandestin, nu semnam nimic. Pentru cei care nu făceau parte din grupul nostru eram Bruno, pentru că în acea perioadă – stânga a venit la putere în Franța în 1981 – participarea străinilor la activități politice de extremă stângă, ca să nu mai vorbim de acțiunile directe, nelegale, cum era cazul nostru, putea să ducă la expulzare. În același timp, era o practică curentă la libertari să nu acționezi și să nu semnezi individual, ci colectiv. Unica excepție am comis-o semnând un mic studiu în legătură cu România („Fait divers et socialisme”, o analiză a rubricii consacrate faptelor diverse de ziarul *România liberă*, a cărei lectură permitea cititorului să sesizeze contradicția între discursul oficial și realitatea cotidiană). El a apărut în aprilie 1977 sub numele meu într-o

revistă internațională anarhistă (mai degrabă de analiză și de mărturie decât militantă). E vorba de *Interrogations*, unde apăruse cu un an înainte pentru prima dată în franceză un text al lui Václav Havel, pe atunci foarte puțin cunoscut, intitulat „Le conformisme par la peur”.

Anarhia: Câți români au activat în grupul „Iztok”? A avut grupul „Iztok” legături directe cu muncitori sau activiști independenți din România? Și dacă a avut, ne poți spune ceva despre viața și munca lor?

Nicolas Trifon: Inițial, cu români nu prea eram în contact și, în rarele ocazii în care am întâlnit compatrioți, am pierdut repede orice chef de a merge mai departe în discuții pentru simplu motiv că cei stabiliți de mult în Occident erau în general de un reacționarism înspăimântător, iar cei veniți mai recent, puși pe căpătuială sau interesați exclusiv de cariera personală. Am mai aflat și de mai multe persoane care făceau greva foamei în fața ambasadei României, asistați de reporterii de la Europa Liberă și, mai rar, de ziariști francezi. Temerar, gestul lor avea niște limite foarte clare, fiindcă încetau orice acțiune în momentul în care obțineau ceea ce cereau: o viză de plecare definitivă din țară pentru soț/soție, băiat/fată etc. Cu timpul,

am avut totuși bucuria să descopăr că mai existau și excepții printre compatrioți.

În toți acești ani citeam enorm, tot felul de materiale, deseori excelente, privind istoria, structura, natura regimurilor din Est, disidența din URSS și mișcarea muncitorească din Polonia, și mă tot minunam constatând câte piste care mi-ar fi permis să înțeleg mai bine lucrurile am ratat pe vremea când eram în România, ca să nu mai vorbim de faptul că cei aflați în țară continuau să nu aibă acces la asemenea materiale. Totuși, cât privește România de după reorientarea autoritară și megalomană a lui Ceaușescu, tot nu vedeam nici cea mai mică posibilitate de evoluție. Știrile despre grevele minerilor din Valea Jiului și „mișcarea Goma” din 1977 le-am primit cu un anumit scepticism, chiar dacă realizam că ele deblocau oarecum situația, sugerând anumite posibilități de contestare a regimului pe care nu le mai credeam posibile. Ceea ce a fost determinant, însă, în cazul meu a fost lectura unui raport redactat de Amnesty Internațional care prezenta în detaliu internările psihiatrice abuzive ale contestatarilor din România. Adică, de cum criticați un aspect al regimului sau protestați, te interna la psihiatrie, nici măcar nu te băga la pușcărie. Mesajul era clar: „trebuie să fii nebun să te opui, iar locul nebunilor e la azil”. Eram suficient de familiarizat cu mentalitatea din România ca să ghicesc eficacitatea unui

astfel de mesaj. Printre victimele acestei noi forme de represiune, figura și muncitorul ploieștean Vasile Paraschiv, internat cu diagnosticul de „paranoia-psihoză delirantă revendicativă sistematică” pentru că a exprimat la locul de muncă anumite revendicări sindicale elementare, pe cale neoficială. Asta a declanșat militantismul meu în legătură cu România. Sincer, prea multe speranțe nu-mi făceam, și asta până în decembrie 1989 când, zău, nu-mi venea să cred că imaginile manifestațiilor din țară corespundeau cu adevărat realității, motiv pentru care m-am dus cu un convoi umanitar la București, unde am ajuns chiar în ziua în care Ceaușescu a fost executat, ca să mă conving cu ochii mei, la fața locului. Acest scepticism nu m-a împiedicat să mă angajez cu o convingere de neclintit, fără nicio formă de sentimentalism, ceea ce nu putea decât să surprindă persoanele pe care le frecventam. În ochii mei, din punctul de vedere al discursului critic emanând din interior, al proiectului alternativ, al mobilizării sociale, situația din celelalte țări socialiste și din URSS era mai încurajatoare, motiv pentru care, de la bun început, m-am angajat cu aceeași determinare în favoarea celor care se revoltau, criticau, luptau la Varșovia, la Moscova, la Budapesta sau la Praga, ca și cum aceste inițiative și acțiuni ar fi avut loc la București.

Asta am făcut în cadrul colectivului „Iztok”. În paralel am ținut o emisiune

săptămânală consacrată țărilor din est, foarte ascultată pe atunci, pe care o făceam cu un camarad francez la Radio Liberaire și la Radio Solidarność.

Primul număr în franceză al revistei *Iztok* a apărut în primăvara lui 1980, deci în ajutorul grevelor din august din Polonia, care vor duce la legalizarea sindicatului Solidarność în luna următoare. Mai multe materiale despre această țară au fost publicate înainte și, mai ales, după instaurarea legii marțiale, pe 13 decembrie 1981³. Ca mulți alți camarazi libertari, nu neapărat aflați în legătură cu *Iztok*, am intrat și eu în contact cu noul sindicat la fața locului (la Gdansk și la Varșovia), cu câteva luni înainte de proclamarea legii marțiale de către Jaruzelski. Atmosfera era euforică și cred că a fost prima dată când am realizat că sistemul dictatorial autointitulat comunist nu va mai dura prea mult. La granița cu Cehoslovacia m-au arestat și reținut 18 ore fiindcă-l întâlnisem la Wrocław pe fostul purtător de cuvânt al sindicatului, istoricul Karol Modzlewski, care denunțase cu câteva luni înainte autoritarismul lui Lech Wałęsa. Tocmai promisem pașaportul francez și, din fericire, era week-end și nu au putut să stabilească dacă eram și cetățean român, așa cum bănuiau. Ar fi fost o ocazie ca să verific

3. Pe 13 decembrie 1981, Wojciech Witold Jaruzelski, prim-ministru al Poloniei și secretar general al Partidului, impune legea marțială pentru a putea reprimă *manu militari* mișcarea muncitorească inițiată de sindicatul Solidaritatea. (n.n.)

pe pielea mea fărădelegile securității pe care le denunțam.

În colectivul de redacție propriu-zis eram unicul român. În schimb, în jurul colectivului gravitau mai mulți compatrioți, mai ales (dar nu numai) atunci când era vorba de inițiative privind direct sau indirect România. Informații despre inițiative anarhiste propriu-zise în România nu aveam. Istoric vorbind, de altfel, acest curent a fost mult mai puțin prezent în România decât în Rusia sau Bulgaria, în Ungaria sau în Polonia, țări în care, în ciuda absenței libertății de exprimare, anarhismul revenise în actualitate; de pildă în URSS, în contextul destalinizării și disidenței, ori în legătură cu rolul jucat de consiliile muncitorești în timpul revoluției maghiare din 1956 sau ca urmare a evoluției spre o concepție anti-autoritară a unor teoreticieni marxiști critici, ca reacție la tandemul conservatorism catolic/social-democrație liberală din Polonia⁴. Materialele pe care le publicam erau deseori traduse în

4. „Care mișcare socialistă, muncitorească, comunistă sau necomunistă în România, n-a existat niciodată așa ceva în această țară”, răspundea Georges Haupt în plin curs universitar la o întrebare privind eventualitatea studierii mișcării socialiste necomuniste din România interbelică. Toata lumea a rămas tuț, cu atât mai mult cu cât acest fost stalinist, care tăiașe și spânzurase împreună cu Koller la departamentul de istorie al Academiei Române între 1953 și 1958, când a părăsit țara, devenise orice numai dogmatic nu. În tot cazul, era foarte critic la adresa marxismului atunci la modă în Franța. Greu de uitat o asemenea afirmație, oricât de polemică o fi fost ea, mai ales venind de la o persoană care rămăsese foarte atașată României.

presa anarhistă internațională, mai ales cea italiană și spaniolă, și câteodată reluate de publicații franceze specializate, precum *La Documentation française*, care a preluat un lung interviu cu G. Danciu (pseudonimul lui Nicolae Gheorghe la acea vreme) despre chestiunea romilor în România. În schimb, demersul lui Vasile Paraschiv ne-a părut de la bun început exemplar din toate punctele de vedere.

Anarhia: Represiunea împotriva muncitorilor și împotriva organizațiilor muncitorești independente din țările unde se construia așa-numitul „socialism real” a fost dură și o problemă de viață și de moarte. Un număr Iztok din 1981 a fost publicat în limba română⁵ și conținea și un material despre inițiativa muncitorului Vasile Paraschiv de a organiza în România sindicate muncitorești libere. Care a fost motivul pentru care a apărut această ediție specială în limba română? A circulat această ediție și în interiorul țării, în România?

Nicolas Trifon: În 1968, anul de glorie al național-comunismului, unul din rarele momente în care Ceaușescu ar fi fost

5. În anexa broșurii de față am introdus și manifestul „Ce vor anarhiștii?”. A se vedea *infra* pp. 51-67. (n.n.)

plebiscitat dacă se făceau alegeri libere, Vasile Paraschiv încetează ostentativ să-și plătească cotizațiile la partid⁶ și scrie o scrisoare de protest către Comitetul Central, în care denunța abuzurile comise de cadrele de stat și de partid. În martie 1971, la mai puțin de două luni după greva insurecțională împotriva mării prețurilor la alimentele de bază în nordul Poloniei, care s-a soldat cu mai multe zeci de morți în rândurile muncitorilor, Vasile Paraschiv trimitea Consiliului Central al Sindicatelor din România și Comitetului Central al PCR un adevărat program de reorganizare a structurilor sindicale. În 1977 a semnat apelul lansat de Paul Goma, iar doi ani mai târziu, puțin după conferința amintită mai sus, a insistat să se întoarcă în România, unde a aderat la sindicatul liber care tocmai fusese fondat... După care dispăre. Iată motivul pentru care, în februarie 1981, la doi ani după dispariția lui Paraschiv, a fost înființat comitetul care îi va purta numele. În prealabil, am contactat Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului în România, recent constituită de persoane care-l luaseră în primire pe Vasile Paraschiv când a venit la conferința citată mai sus. Primele contacte au fost cam curioase. Eu mă prezentam fără niciun complex ca anarhist și ceream informații despre Vasile Paraschiv, în timp ce în perioada aceea, în asemenea situații, lumea prefera

6. În același an, Paul Goma, care fusese deja închis în 1956 și deportat, a intrat în partid; e adevărat, doar pentru câteva luni.

să-și ascundă culoarea politică. Interlocutorii mei, la acea vreme pe poziții mai degrabă de dreapta, dar liberale (ulterior, unii s-au apropiat de Partidul Socialist, venit la putere), îi tot dădeau cu drepturile omului, ceea ce în sine nu avea nimic rău. Nu reușeau să înțeleagă de ce ținem noi morțiș să ne mobilizăm pentru un muncitor ca Vasile Paraschiv, care, în plus, s-a încăpățânat să se întoarcă în țară, și refuzam să asociem cazul lui cu acela al unei persoane ca părintele Calciu, fost legionar, deținut și reeducator de la Pitești, care, după ani de pușcărie și deportare, intrase din nou în vizorul Securității datorită unor predici mistico-naționaliste. Până la urmă, am obținut însă tot ce doream. Rămân cu o deosebită admirație pentru devotamentul de care a dat dovadă în acei ani istoricul Mihnea Berindei, principalul animator al acțiunilor întreprinse de Ligă în legătură cu România.

Românii (sau francezii de origine română) erau mai puțin numeroși decât francezii care făceau parte din Comitet sau care participau la acțiunile impulsionate de această structură care se dorise punctuală și care a „funcționat” nu mai puțin de doi ani. În afară de mine, doar un alt român, pe care l-am pierdut din vedere după aceea, era anarhist. Îmi aduc aminte ca Alain Paruit, traducătorul din română al lui Goma și Eliade la editura Gallimard, care simpatiza cu ideile noastre, mi-a vorbit despre scriitorul Dumitru Țepeneag, care cu puțin înainte jucase un rol cheie în demersurile publice în

favoarea lui Goma, ca fiind, de asemenea, libertar. Am citit și eu ulterior o declarație în acest sens a lui Dumitru Țepeneag, însă nu am avut niciodată ocazia să ne vedem.

Activitățile Comitetului au fost numeroase și eficiente. S-a organizat boicotul unei campanii publicitare pentru turism în România. Două treimi din panourile publicitare din metrou, plătite de statul român, au fost acoperite cu afișele Comitetului și cu inscripții cerând informații despre Vasile Paraschiv și denunțând represiunea din România. Petiția lansată în favoarea sa a întrunit semnături sindicale, politice și culturale prestigioase, iar mezaventura ziaristului francez Bernard Poulet, pe care l-am rugat să încerce să intre în contact cu Vasile Paraschiv în cadrul reportajului pe care îl făcea la București, l-a readus pe Vasile Paraschiv în actualitate. Abia sosit la București, trimisul special al cotidianului *Le Matin* a fost bătut măr de niște cetățeni prezentați de autoritățile române drept „țigani”. În fine, o manifestație memorabilă a fost organizată de Comitet în fața ambasadei României, în februarie 1982. Lucru nou, s-au putut auzi și lozinci mai politice, cele favorabile sindicatului liber proaspăt creat, spre exemplu, și, la megafon, un discurs critic mai coerent, mai la obiect decât tradiționalele litanii anticomuniste, pe cât de virulente, pe atât de inofensive. Era amuzant să vezi entuziasmul manifestat de o persoană ca Monica Lovinescu,

greu de suspectat de simpatii pentru sindicalisti și anarhiști, la această manifestație cu steaguri negre și banderole revoluționare. Pentru prima dată, ziarista de la postul de radio de propagandă nord-americană avea un subiect mai consistent de tratat. Nu e mai puțin adevărat că reportajul ei a avut răsunet în România, în tot cazul fără comparație față de modestul ecou al micii publicații în română redactată de *Iztok*, în care era reluat, printre altele, programul sindical al lui Vasile Paraschiv. Practic, foarte puține exemplare au ajuns în țară și nu am avut cu adevărat ecouri semnificative. La această manifestație erau prezente, printre altele, două persoane care au sprijinit Comitetul în toate acțiunile publice întreprinse pentru care au fost solicitate: Paul Goma, independent de discuțiile în contradictoriu pe care le puteam avea, și Victor Fainberg, prezent alături de Vasile Paraschiv la adunarea pomenită mai sus, ca reprezentant al sindicatului liber din URSS, care a fost foarte activ în mișcarea libertară din Franța. De atunci a trecut mult timp. Paul Goma a bătut toate recordurile în materie de provocări de un gust tot mai îndoielnic, iar despre Victor Fainberg, pe care îl pierdusem de mult din vedere, am aflat că a primit recent o decorație specială la Praga. Într-adevăr, el făcea parte din cele 8 persoane care au manifestat în Piața Roșie împotriva invaziei Cehoslovaciei, pe 25 august 1968.

NICOLAS TRIFON DESPRE REVISTA *IZTOK* (RĂSĂRIT) (1979-1991)

>>> Interviu a apărut inițial în 2007 pe platforma <http://www.la-presse-anarchiste.net/>, fiind tradus ulterior în limba română de A. Răvășel și publicat pe blogul editurii Pagini Libere: <https://pagini-libere.ro/nicolas-trifon-despre-revista-iztok-rasarit/>

Presse-anarchiste.net: În anii 1980 făceai parte din comitetul de redacție al Iztok, revistă libertară despre țările din Est, o publicație aparte în sensul în care depășea clivajele care caracterizau mișcările și tendințele libertare de atunci din Franța. Ultimul număr (20) a apărut în iunie 1991, într-o perioadă când se vorbea mai mult ca niciodată despre aceste țări...

Nicolas Trifon: Într-adevăr, iar pentru a fi complet am să amintesc că primul număr a apărut în toamna lui 1979, prin urmare într-un moment când problemele țărilor așa-zisului socialism real nu erau încă foarte de actualitate. Însă nu vor întârzia să devină așa, având în vedere că grevele muncitorești din vara anului 1980 din Polonia vor obliga statul să recunoască sindicatul independent Solidarność, inaugurând astfel un deceniu întreg de lupte, de progrese și înfrângeri, de dezbateri și controverse, în raport cu care

toate componentele eșichierului politic și ideologic, din Vest ca și din Est, de la Nord ca și de la Sud, vor fi chemate să se poziționeze.

Revista *Iztok* a fost fondată în 1975 de către Nikola Tengerkov, cu concursul câtorva militanți anarhiști bulgari aflați în exil, mai cu seamă Todor Mitev. Redacția franceză, care era independentă de redacția bulgară, răspundea unei dorințe de deschidere față de problemele militanților libertari veniți (sau pe cale să sosească) din celelalte țări din Est, Bulgaria fiind țara care a avut cea mai bine organizată mișcare anarhistă înainte de preluarea puterii de către comuniști. Vincent Albouy, la acea vreme militant în Federația Anarhistă Franceză, a fost mult timp suflatul și omul de bază al revistei, la care au mai contribuit Frank Mintz, Joël Bastenaire, Jean-Louis Laville, Joël și Régis Gayraud, Daniel Mihailovic, Angel Pino și mulți alții. Toți țineau de diferite curente ale familiei politice libertare și erau activi de multe ori și pe alte fronturi. În ceea ce mă privește, militasem în organizația „Lupta anarhistă” (Organisation

Combat Anarchiste). Revista își propunea în primul rând să adune și să difuzeze în Franța informații despre acțiunile, inițiativele și grupurile libertare est-europene și să propună analize asupra evenimentelor curente din aceste țări. Din acest punct de vedere, a fost un succes. Foarte repede, materialele din *Iztok* (interviuri cu militanții din Est, traduceri ale samizdaturilor, luări de poziție, dări de seamă despre mișcările sociale etc.) au început să fie preluate de presa libertară franceză și internațională. La *Iztok* se traduceau în franceză texte din poloneză, din maghiară, din rusă, bulgară, slovenă sau română, fiind adeseori traduse pe urmă în italiană și în germană, în engleză și în spaniolă. Libertarii din Est ieșeau astfel din izolarea datorată repressiunii sistematice, dar și tăcerii în ceea ce-i privea din partea curenților anticomuniste și marxiste din sânul disidenței și opoziției, iar informațiile erau transmise, se iscau debateri și, câteodată, acțiuni de solidaritate. În același timp, mai ales la început, colectivul *Iztok* a încercat să răspândească gândirea politică anarhistă în Est. În acest scop au fost redactate broșuri în poloneză, în maghiară, în bulgară și în română. Rezultatul n-a fost foarte convingător din pricina greutăților întâmpinate în circulația unor astfel de materiale (a căror deținere atrăgea pedepse aspre), dar și pentru că acestea nu corespundeau de fiecare dată preocupărilor publicului

vizat. Din fericire, acest eșec a fost în mare parte compensat de înmulțirea treptată a textelor libertare redactate de către cei în cauză.

Cu trecerea anilor, numărul de țări și de teme abordate creștea, în timp ce cadrul geografic acoperit se lărgea către China, dar și către Cuba. Tovarășul nostru mexican Conrado Tostado a scris, de pildă, o serie de articole dedicate principalelor figuri ale literaturii contestate din această țară. În fine, după 1989, configurația libertară din Est a luat contururi mai precise și s-a putut manifesta la lumina zilei. Publicul pe care l-au câștigat în anii care au urmat grupurile și publicațiile anarhiste în țări ca Polonia sau ca în viitoarea ex-Uniune Sovietică ne-a surprins și pe noi, cei din redacția *Iztok*. De asemenea, obiectivele inițiale ale revistei fiind (din fericire) depășite de cursul istoriei și în fața mulțimii și complexității sarcinilor de îndeplinit în noul context internațional, membrii colectivului au hotărât suspendarea apariției *Iztok*. Unii cu părere de rău.

Presse-anarchiste.net: A fost și cazul tău?

Nicolas Trifon: Nu chiar. Și asta din două motive. În aprilie 1990, cu ocazia întâlnirii de la Triest, mi-am dat seama pe viu de enormitatea sarcinii. Cu ocazia acestei manifestări, denumită de organizatori „Est, laboratorio de la libertă”, erau prezente și prezenți tovarășe și tovarăși veniți din RDG,

lisez
IZTOK
 REVUE LIBERTAIRE
 SUR LES PAYS
 DU SOCIALISME
 REELLEMENT
 INEXISTANT.

SOMMAIRE DU N°10 (MARS 85)
 LE SURREALISME EN
 TCHECOSLOVAQUIE (7081 G)
 ANDROPOV, LA PEUR ET LA
 CONFIANCE (M. TERIERKOV)
 CUBA : QUI A PEUR DE LA
 LITTERATURE (C. TOSTADO)
 ENTREVUE AVEC CARLOS
 POENNEU @ BELGRADE :
 PROLES NEW LOOK (DES
 MEMBRES DU COMITE RADO-
 VIC @ SOLIDARITE ATRO
 LES EXCLUS DE L'AMNISTIE
 DU POLENO @ NOUVELLES
 DU FRONT @ HONGRIE :
 G. M. TAMAS @ POLENO :
 LE GROUPE LIBERTAIRE
 E. GOLDBSTEIN @ JULES :
 A PROPOS DE LITVINSKY
 @ LECTURE : LA "CONTRA-
 REVOLUTION" ANARCHISTE,
 (L. MARCHEM)...

LE NUMERO : 16 F
 ABOUNEMENT (6 N°) : 65 F
 CHARGES A L'ORDRE D'IZTOK OVA
 C.C.P. DEVIEN 23-164-177 Z-Paris
 POUR TOUTE CORRESPONDANCE :

IZTOK B.P.161-09 75422 PARIS
 cedex 09

de curând defunctă, din Federația Iugoslavă, care urma să se rupă curând, din Rusia (la acea epocă încă URSS, dar nu pentru mult timp), din Polonia, din Ungaria... Diversitatea nu era însă numai de ordin geografic și lingvistic, reprezentanții aceluiași grup sau curent „național” susținând câteodată poziții distincte. Astfel că bucuria resimțită la fața locului era de îndată temperată de constatarea că „internaționala libertară” nu urma să se facă imediat, nici mâine. Cum se putea vorbi într-o revistă libertară a țărilor din Est despre un ansamblu atât de complex, proaspăt constituit și ai cărui membri încă se căutau? Și cum să lucrezi la coordonarea unor inițiative atât de diverse fără a favoriza cutare program sau cutare sensibilitate?

De altfel, din pricina experienței mele est-europene și a simțului realității care venea de aici, presimțeam limitele dinamicii în desfășurare în Est, inclusiv printre libertari, având în vedere natura schimbării care

o făcuse posibilă. Această schimbare era mai degrabă rezultatul inevitabil al imploziei sistemului capitalismului de stat decât încununarea unei mișcări sociale, a disidenței sau opoziției, cu toate tendințele sale reunite. Noi forme de dominație, câteodată chiar mai perfide și mai brutale (în domeniul socio-economic) decât cele pe care le înlocuiau au sfârșit prin a se impune în anii care au urmat căderii zidului Berlinului. Libertarii – dar nu numai ei – vor suporta costurile. Cum am trăit sub ambele regimuri, singurul lucru care mă poate consola este ideea, încă de confirmat, că oamenii vor putea de acum să-și făurească la fața locului mijloacele de a combate aceste forme de dominație și că, așteptând, vor limita pagubele pe care acestea le provoacă. Din acest punct de vedere, faptul că, începând cu anii '90, munca întreprinsă de colectivul *Iztok* în anii '80 nu și-a mai găsit rostul este un semn bun.

ANARHIȘMUL CA PRACTICĂ SOCIALĂ ȘI CA POLITICĂ ANTI-TOTALITARĂ (1981-1991)

>>> Interviu realizat în lunile martie-aprilie 2020.

Anarhiva: Care au fost lecturile tale de căpătâi ca anarhist? Ce autori sau lucrări au marcat întâlnirea ta cu gândirea și practicile libertare?

Nicolas Trifon: Sincer, nu lecturile ci mai degrabă un anumit îndemn lăuntric m-a condus să mă angajez ca anarhist, anarhismul fiind pentru mine înainte de toate un angajament, o practică socială și politică. Desigur, acest îndemn era determinat de factori obiectivi ușor de detectat. De citit și de vorbit am tot făcut-o în România, așa că, odată sosit cu soția franțuzoaică în Franța, după lungi așteptări, puteam să și fac ceva. La început nu aveam permis de muncă. Munceam intermitent, la negru, ceea ce nu-mi plăcea neapărat; mă simțeam mai independent așa. Pe vremea aceea cunoșteam și francezi care procedau la fel din cam aceleași motiv. În construcții găseai ușor de lucru. În schimb, consumerismul ambiant mă agasa, doream altceva. Așa s-a făcut că m-am întovărășit cu alți tineri și tinere, veniți majoritatea din medii sociale defavorizate. Eu eram cel mai

„școlit” dintre membrii și membrele grupului. Pe majoritatea dintre ei îi întâlnisem la manifestații de stradă – care aveau deseori un final violent – și am început să punem la cale, informal mai întâi, tot felul de intervenții și acțiuni: boicotul unui mare salon de jucării fiindcă expuneau arme, solidaritatea cu activiștii încarcerați în urma unor acțiuni directe, printre care se număra și sechestrarea unui bancher basc pentru alimentarea de alte circuite clandestine, difuzări de manifeste în piețe publice etc. Nici ei nu trecuseră prin organizațiile anarhiste existente, pe care eu le evitam, având în vedere că în anii '70, străinii bănuși de legături cu stânga radicală, ca să nu mai vorbim de cei care acționau la limita legalității, riscau expulzarea din Franța. Cam așa a debutat militantismul meu. Traiul în rețele sau comunități alternative, feminismul, antirasismul, sindicalismul, nu aveau nimic teoretic pentru mine. Teoria, ca să zic așa, o știam mai mult sau mai puțin. Marxism-leninismul obligatoriu îmi permisese deja să-i pun în dificultate pe interlocutorii mei instituționali: la școală, la facultate,

la miliție etc. Era pe atunci cam unica cale de a protesta în România, fără să riști prea mult. În Franța l-am descoperit pe Bakunin, a cărui critică a etatismului marxist a fost decisivă pentru mine, ceea ce nu m-a împiedicat să-i citesc cu interes și pe Gramsci, Troțki sau pe Althusser. Pornind de la critica aparatelor de stat¹, care funcționează prin amenințarea cu represiunea (guvernul, administrația, poliția, închisoarea...), și a celor ideologice, bazate mai ales pe „convingere” (biserica, școala, familia, partidele politice...), critică formulată de acesta din urmă, am redactat, de altfel, o broșură roneotipată care a circulat un timp cu oarecare succes. Se intitula *Repères pour un antiétatisme militant (Repere pentru un anti-etatism militant)*. Mă îndoiesc că într-un alt context decât acela din anii '70, de maximă mobilizare pe toate fronturile, o asemenea broșură ar fi putut fi concepută în Franța.

Anarbiva: *Despre militanții sau publiciștii anarhiști din România de dinainte de 1947 știai ceva?*

Nicolas Trifon: Practic habar n-aveam. Niciun libertar nu fusese evocat în familia mea ori în mediul în care evoluam, în care se vorbea destul de deschis, în ciuda atmosferei apăsătoare din acele vremuri. Comuniștii și socialiștii erau însă foarte prezenți în

1 „Idéologie et appareils idéologiques d'État”, *La Pensée*, n° 151, juin 1970.

universul meu grație bunicilor din partea mamei. Eleonora Lemeny-Rozvan fusese socialistă și fruntașă feministă la Cluj, iar primul ei soț, Eugen Rozvan, cofondator al Partidului Comunist, a fost ales deputat de Bihor în 1931, mai apoi executat în URSS în același timp cu Marcel Pauker, în 1938. Mai degrabă era evocată personalitatea lor și lumea lor, ei fiind notari relativ înstăriți – ceea ce era destul de rar întâlnit la românii din Ardeal – decât activitatea politică. Am aflat multe despre stânga de dinainte de 1947 de la tata și mai ales de la un fost coleg al tatălui meu, troțkist, după ce acesta a ieșit din pușcărie, în 1962. Nimic concret însă despre anarhiștii români. De fapt, mult mai târziu, istoricul Georges Haupt a fost primul care, la insistențele mele, mi-a sugerat la Paris ceva, câteva luni înainte de a muri de un atac de inimă, vorbindu-mi despre basarabeanul Zamfir Ralli-Arbore, care fusese un timp secretar al lui Bakunin. Memoriile acestuia (*Temniță și exil*, 1894) priveau însă doar parcursul său rusesc. În România, unde se instalase ulterior, era un izolat, după cum o mărturisește el însuși în introducere; de fapt un rechizitoriu împotriva conservatorismului și arivismului din noua lui patrie, unde se refugiase de frică să nu fie extrădat din Elveția. A fost suficient să-mi taie elanul, cel puțin pe moment. Pe de altă parte, citind memoriul lui Mihai Codreanu, textele publicate de

voi sau cartea lui Adi Dohotaru², descopăr multe lucruri. Mă entuziasmez uneori retrospectiv, însă repede îmi revine în minte izolarea de care se plângea Zamfir Ralli-Arbore. Desigur, printre cunoștințele din generația mea ne puneam întrebări despre ceea ce fusese stânga înaintea venirii comuniștilor la putere. Falansterul de la Scăieni, despre care erau câteva rânduri în manuale, revenea uneori în discuțiile noastre. Nu am mers până la a căuta să mă documentez mai mult, poate dezgustat la gândul inevitabilelor clișee infantilizante privind „socialismul utopic”. Mi-a trebuit foarte mult timp ca să realizez că, lăsând la o parte invectivele gratuite și perifrazele pe subiectele sensibile, abundența literatură din acei ani despre istoria socială era bine documentată și, ca atare, rămânea indispensabilă pe subiectele tratate. În 1971 a apărut o carte consacrată bunicului meu³, despre execuția căruia familia nu fusese înștiințată decât cu câțiva ani înainte. Am citit-o, recitit-o, însă cu totală neîncredere, ba chiar îi suspectam pe autori de-a fi recuperat în avantajul liniei dictate de Ceaușescu diferendele lui cu Cominternul pe chestiunea națională. Doar acum câțiva ani am înțeles că, de fapt, monografia asta era corectă, ca și celelalte apărute la Editura Politică în colecția „Evocări”. Citind

2. Adrian Dohotaru, *Socialiștii. O moștenire (1835-1921)*, Cartier, Chișinău, 2019.

3. Iuliu Szikszay, Marin Popa, Ion Bulei, *Eugen Rozvan*, Editura Politică, București, 1971.

Socialiștii lui Adi Dohotaru, un adevărat tur de forță pe plan documentar, am avut confirmarea faptului că problema riscă să se pună și azi. El încearcă s-o ocolească, în mod nu totdeauna inspirat, spre exemplu atunci când îl prezintă pe Zigu Ornea drept „istoricul comunist”, iar pe urmă „socialist” (pp. 390, 403). La Biblioteca Alternativă, găzduită la Macaz, la București, am avut un mic șoc văzând pe rafturi mai multe volume din operele complete ale lui Marx, Engels, Lenin, care mi-au amintit de bibliotecile membrilor de partid zeloși de altădată. În același timp, pe plan documentar, aceste cărți sunt bine făcute, altele nu ai în limba română.

Anarbiva: *Ne poți spune mai multe detalii legate de teza de doctorat susținută la Paris, care au fost mizele sale teoretice și la ce întrebări încerca să răspundă?*

Nicolas Trifon: Am susținut teza de doctorat cu titlul „Des blagues: masses parlantes et rhétorique (marxiste-léniniste) de pouvoir”, adică „Despre bancuri: mase vorbitoare și retorica (marxist-leninistă) de putere” la EHESS (École des Hautes Études en Sciences Sociales), secția lingvistică, în 1983. Redactarea ei a durat cinci ani pentru că în paralel lucram și, mai ales, pentru că eram hiperactiv pe plan militant. Nu era însă vorba pentru mine de un act militant. Încercam să înțeleg cum putea funcționa

„socialismul realmente existent” în țările din Est și discursul care-l justifica, pornind de la o analiză a schimbărilor intervenite pe plan lexical în terminologia politico-socială, deseori calchiată după cea rusă, ceea ce constituia în cazul românesc un factor „aggravant”. Confruntam sistematic „în oglindă” rezultatele acestor schimbări cu deturnările care aveau loc pe cale orală în bancurile politice, care aveau o largă difuzare la acea vreme. Termeni precum „construcția socialismului”, „tovarăș”, „miliție”, „plan”, „internaționalism”, „capital”, „revoluție”, „dictatura proletariatului” etc. circulau în noua lor accepție, minuțios codificată, pe mai multe canale. Mă voi limita la cele două situații limită. Pe de-o parte, erau toți cei care, de voie, de nevoie, se străduiau să-i folosească conform felului în care erau definiți oficial, orice abatere putând avea urmări neplăcute. Pe de altă parte, îi aveam pe toți cei (deseori aceiași) care vehiculau istorioare și jocuri de cuvinte în care termenii cu pricina erau luați în derâdere, „deconstruiți”, sensul lor fiind literalmente „răsturnat” în funcție de realitățile și evenimentele de zi cu zi care erau asociați. Un asemenea exercițiu implica un anumit risc, dar limitat. Nu mai puțin limitat avea să fie și impactul spiritului critic manifestat pe această cale. El permitea un anumit *modus vivendi* în „socialismul realmente existent”, nu însă și formularea unui

discurs politic critic, capabil să pună în discuție regimul.⁴

Revenind la situația actuală, nu cred că este întâmplător faptul că, după implozia „socialismului real”, est-europenii s-au trezit dezarmați în fața „capitalismul realmente existent” cu care erau confrunțați. De acum înainte avem de-a face cu o inversare de roluri: odată cu abandonarea terminologiei politice, impusă altădată autoritar, maniheismul reactiv al bancurilor politice își va pierde subit virtuțile ludice și critice, devenind pur și simplu reacționar, alimentând

4. Odată cu instaurarea așa-zisei dictaturi a proletariatului a avut loc o adevărată captură a noțiunilor-cheie moștenite de la iluminiști, de la Revoluția Franceză sau de la Comuna din Paris, noțiuni legate de eliberarea, împlinirea și progresul umanității. Laborioasă, operațiunea a fost pe cât de brutală pe atât de deconcertantă și de o eficacitate fără seamăn. De revoltat, puteai să te revolți, de criticat, puteai să critici, dar cu ce cuvinte? Acelea care proveneau din patrimoniul universal erau măsluite în așa fel încât, dacă nu dominai suficient subiectul sau dacă depășeai o anumită limită, ele se întorceau împotriva ta. Evoluția politică a lui Jacek Kuroń este emblematică. Împreună cu Karol Modzelewski, a redactat în 1964 o *Scrisoare deschisă Partidului Socialist Unificat Polonez*, larg difuzată. Acest denunț al caracterului de clasă al regimului, dublat de o pleoară pentru o democrație muncitorească, constituie poate documentul marxist cel mai coerent și percutant din istoria stângii critice din Est. Scrisoarea a avut însă mai mult impact în Occident, unde a fost tradusă și difuzată de troțkiști, decât în Polonia, unde autorii au fost condamnați la mai mulți ani de pușcărie. În urma insurecțiilor muncitorești din 1976, împreună cu Adam Michnik, Jacek Kuroń a fondat KOR-ul (Comitetul de Apărare al Muncitorilor, devenit ulterior „de autoapărare socială”). Eficacitatea acestuia avea să fie demonstrată cu vârf și îndesat odată cu apariția sindicatului Solidarność. Secretul acestei eficacități: nici politică, nici ideologie!

un anticomunism tot mai gregar în serviciul noului discurs politic „mainstream”. Viziunea caricaturală atât de răspândită azi în România despre comunism și anticomunism poate să fie interpretată și ca o consecință a depolitizării la care a condus inevitabil ping-pongul între tentativele voluntariste și autoritare de politizare și reacțiile pe care, inevitabil, le alimentau înainte de 1989. În zilele noastre, la mulți interlocutori, termenii citați mai sus riscă să provoace zâmbete, dacă nu chiar suspiciune, scârbă sau respingere. Chiar și nostalgicii cei mai înveterați ai vechiului regim evită să-i folosească. Cât despre cei care cu puțin înainte îi manevrau cu o mare dexteritate, ei s-au adaptat în general destul de repede la noua situație.

Teza mea, dar și publicațiile care au urmat, nu au o legătură directă cu angajamentul meu libertar.⁵ Aș menționa o

5. De altfel, nu am încercat serios să-mi valorizez doctoratul pe piața muncii, în cercetare sau în învățământul superior, pentru că asta implica tot felul de demersuri birocratice din partea mea, multă răbdare și, mai ales, o anumită disponibilitate în materie de compromisuri. Angajamentul meu anarhist era, de altfel, asumat public. În plus, câștigam deja bine lucrând în sectorul privat și asta avea să dureze până la pensie. De la bun început, lucru obișnuit printre libertari, consideram suspectă orice formă de conivență între munca „alimentară” și politica sau ideologia. Așa a decurs activitatea mea la *Libres Hebdo* și *Bibliographie de France*, banca de date bibliografice. În paralel, am publicat mult în reviste de specialitate și în cărți colective din diferite domenii, am participat la volume colective, la colocvii academice, am susținut cursuri ca invitat la facultate și am întreprins cercetări în domenii mai noi pentru mine, precum istoria și antropologia.

excepție totuși. La un an după susținere, în 1984 deci, am publicat un caiet intitulat *Marx à l'Est*⁶ care relua un capitol din teză. Cartea tratează în principal felul în care a fost perceput de-a lungul ultimelor două decenii Marx și marxismul de către unii disidenți, dar și în anumite cercuri intelectuale critice din blocul socialist (urmașii școlii lui Lukács de la Budapesta, revista *Praxis* de la Zagreb...). Două constatări se impuneau. Și Marx, și marxismul erau mai prezenți în scrierile lor decât s-ar fi putut crede pornind de la reputația lor în Occident, pe de o parte; iar, pe de altă parte, rezervele față de Marx și criticile adresate marxismului erau tot mai des exprimate dintr-o perspectivă libertară, uneori explicit asumată.

Încercând să răspund la întrebările voastre îmi dau seama că, pe parcursul anilor '80, vedeam în anarhism mai puțin un concurent istoric al marxismului, cât un postmarxism bazat pe învățămintele critice formulate de la bun început de anarhiști și confirmate de

Acestea au dus la publicarea studiilor și cărților despre Republica Moldova și despre aromâni. Cât despre ultimul subiect, atât de important pentru mine, am sentimentul că nu l-aș fi tratat cum am făcut-o, încadrat pe viață într-un Institut de cercetare de tipul CNRS (Centre National de la Recherche Scientifique).

6. În aceeași perioadă, au apărut în colecția „Les Cahiers du vent du ch'min” *Le régime social en Russie* de Cornelius Castoriadis, *Homosexualité et révolution* de Daniel Guérin și *Marx théoricien de l'anarchisme* de Maximilien Rubel. Îi cunoscusem pe toți, iar cu acesta din urmă, editor al lui Marx în „Pléiade”, născut la Cernăuți, am avut relații mai strânse.

realitățile din statele în care el a fost pus în practică. În orice caz, din această perspectivă am continuat să activez în a doua jumătate a anilor '80. O schimbare intervenise treptat, mă interesa din ce în ce mai mult problematica „socialismului real”, mă specializam într-un fel. Activismul meu anarhist, social, sindicalist și politic din Franța trecuse pe al doilea plan. Un alt factor trebuie să fi intervenit și el: în anii '80 dinamica contestată slăbea în intensitate față de deceniul precedent, mai ales într-o țară guvernată de socialiștii lui Mitterrand, care se vor dovedi niște artizani mult mai abili în opera de modernizare a capitalismului francez. Dubiile pe care le păstram în sinea mea privind posibilitatea emergenței unui discurs critic eficace și a unui proiect socialist novator în contextul socialismului real se estompau, și mă aventuram acum fără prea multe precauții pe un teren instabil, pe care îl balizam pe măsură ce avansam. Pentru mulți din Vest, unde trăiam, munceam și militam și eu, Estul, blocul socialist, era încă o *terra incognita* care suscita interes și făcea obiectul unor analize tot mai precise. Mie, prin forța lucrurilor, acest socialism, care îmi tăiasse aripile odinioară, îmi era familiar. Toate condițiile erau reunite, credeam eu pe atunci, ca să mă angajez în favoarea celor care-l combăteau din interior. În niciun moment nu m-am îndoit de legitimitatea acestora din urmă, iar elanul

solidar în favoarea lor din Occident era un atu prețios. Aveam să cunosc cu timpul satisfacții la care inițial nici măcar nu visasem. Ele vor fi însă de scurtă durată.

***Anarhiva:** Conferința de la Veneția din 1984 a fost una dintre cele mai importante întâlniri în ceea ce privește noile orientări anarhiste. Este momentul în care se discută pentru prima dată „municipalismul libertar” al lui Murray Bookchin, e o întâlnire care reunește anarhiști din toate colțurile lumii: Colin Ward, Heloisa Castellanos, Santana Emidio, Ha Ki-Rak etc. Ne poți spune câteva cuvinte despre cum ai aflat de conferință și care a fost atmosfera pe parcursul celor cinci zile? Cum s-a încadrat prezentarea ta în contextul discuției despre „comunismul etatist”? Au existat propuneri de acțiuni comune în ceea ce privește mișcarea anarhistă din zona balcanică?*

Nicolas Trifon: Greu de descris satisfacția pe care am putut-o simți participând în 1984 la un congres anarhist, conjurând astfel oarecum distopia lui Orwell. A fost un moment deosebit. Conferința a fost organizată de persoane „în rețea”, nu de grupuri sau

organizații anarhiste structurate, de unde și varietatea comunicărilor și pluralismul debaterilor, la care au participat militanți de orientări diferite, precum nord-americanul Murray Bookchin, care a pus bazele ecologiei sociale, autor al unui faimos pamflet, *Post-scarcity Anarchism*⁷, și a cărui influență avea să se întindă până la stânga kurdă din zilele noastre, sau spaniolul Octavio Alberola, fondatorul grupului „1 Mai”, care comisese o serie de atentate anti-franchiste în Spania și în Franța la începutul anilor '70. Cu ei, ca și cu mulți alți libertari prezenți la Veneția, mă văzusem deja cu alte ocazii. Cele două

Americi, Europa occidentală și chiar Asia erau prezente. Militanți, atât din Serbia cât și din Croația, atunci încă iugoslave, veniseră și ei relativ numeroși. Din „blocul socialist” era prezent un singur reprezentant, polonezul, recent refugiat în Franța, Zbigniew Kowalewski. Era unul dintre puținii lideri ai sindicatului Solidarność care se poziționaseră politic la stânga, în plus pledând la Lodz pentru un program autogestionar în ajunul instaurării legii marțiale de către Jaruzelski. Ne cunoșteam bine și am vorbit unul după altul, el depre Polonia, eu, tot depre Polonia. Comunicarea mea se intitula „Oare polonezii chiar cred în Dumnezeu?” și consta într-o încercare de prezentare mai

7. Murray Bookchin, *Post-scarcity Anarchism*, Ramparts Press, San Francisco, 1971.

echilibrată a impactului social efectiv al catolicismului în această țară, reputată, printre altele, pentru că număra, cel puțin în anii care au precedat și au urmat interzicerii sindicatului Solidarność, mai mulți practicanți decât credincioși. Aceasta nu însemna că obiectiile în mediile de stânga (și în special în cele libertare) privitoare la rolul nefast al catolicismului într-o mișcare socială nu erau justificate, cel puțin în parte. Credeam însă că ele puteau fi depășite. Miza pentru mine era în acel moment Polonia. Tovarășii mei francezi, dar și cei originari din țările estice, care făceau parte din grupul editorial *Iztok* sau gravitau în jurul lui, împărtășeau într-o oarecare măsură convingerile

mele. La mine însă ele aveau să joace un rol decisiv. Călătoria întreprinsă în vara anului 1981, deci în momentul de maximă dezvoltare a sindicatului Solidarność, la Varșovia, Gdansk și Wrocław, a fost determinantă pentru mine. La întoarcere am fost reținut la graniță timp de 24 de ore, reperat fiind câteva ore înainte la Wrocław, unde mă întâlnisem cu Karol Modzelewski. Acesta era sub urmărire, ca și interlocutorii mei de la Gdansk, iar carnetul cu interviurile pe care le realizasem a fost fotografiat pagină cu pagină, sub ochii mei. Am scăpat ca prin urechile acului. Recent naturalizat, aveam pașaportul francez, însă anchetatorii bănuiau că am și cetățenia română, ceea ce le-ar fi permis să mă

expulzeze spre România. Am avut noroc, era week-end, iar fișierele nu erau încă informatizate. Până la urmă m-au pus pe un marfar care m-a trecut granița în Cehoslovacia și așa am putut să mă întorc la Paris.

Polonia era o țară cu care aveam, din diverse motive, anumite afinități pe care le voi cultiva în anii următori. O străbătusem timp de o lună cu autostopul la vârsta de 16 ani. Față de „machismul” și anumite alte năravuri din România, țara asta îmi apărea ca fiind deja Occidentul, atât de râvnit pe vremea aceea. Printre cunoscuții mei la Paris se numărau și doi tineri care făceau șantiere la negru, nu foarte politizați, dar care cotizau pentru KOR (Comitetul de Apărare al Muncitorilor). Și, mai ales, citisem atent cartea publicată în 1975 de un colectiv libertar, „Informations et Correspondance ouvrières”, sub titlul *Capitalisme et lutte de classe en Pologne (1970-1971)*, despre insurjecția muncitorească de la Gdansk și din împrejurimi împotriva măririi prețurilor la produsele de primă necesitate. Armata a primit ordinul să tragă, făcând 40 de victime. Dacă atunci era o presimțire, acum, în 1981, devenea o convingere: schimbarea se anunța iminentă în ansamblul țărilor din Est, inclusiv în U.R.S.S. N-am avut nicio îndoială în această privință în anii care au urmat. Funcționam ca un militant libertar internaționalist. Nu din altruism,

ci din calcul politic. Știam ce vream, nu și ce se va întâmpla după. Sincer, nici nu prea căutam să aflu, mai ales că eram prea concentrat pe obiectivul pe care îl fixasem. La întrebarea care figura în titlul comunicării mele din volumul apărut după întâlnirea de la Veneția⁸, „Sindicalismul revoluționar în socialismul real?”, nu răspundeam categoric. Pentru mine era un pariu... Chiar și așa, convins, motivat și determinat cum eram, nu prea aveam de ales.

*Anarhiva: O altă conferință deosebit de importantă pentru mișcarea libertară/anarhistă din Estul Europei s-a desfășurat la Triest în anul 1990, întâlnire la care au luat parte peste 300 de participanți din 23 de țări. La întâlnire s-a încercat stabilirea de noi legături internaționale cu Blocul Estic. A fost și unul dintre ultimii ani de apariție ai revistei *Iztok*. Ne poți spune dacă grupul „*Iztok*” a participat la Triest? Ne poți relata mai multe detalii legate de prezentările din cadrul conferinței? Au existat alți participanți din România? Care au fost urmările discuțiilor?*

8. *Anarcho-syndicalisme et luttes ouvrières*, Atelier de création libertaire, Lyon, 1985, pp. 87-99.

Nicolas Trifon: În Polonia mi-au trebuit două săptămâni să mă conving de iminența schimbării care va avea loc zece ani mai târziu. În schimb, la București, unde am sosit în dimineața anunțului execuției lui Ceaușescu, câteva ore au fost suficiente pentru ca orice iluzie pe care aș fi putut-o nutri despre revoluția anunțată cu atâta pompă să se spulbere. Nu am fost deci decât pe jumătate decepționat constatând puținul efect pe care putea să îl aibă intervenția mea transmisă la BBC⁹ în limba română, în prima săptămână a lunii ianuarie, la întoarcerea de la București. Chemam salariații să se organizeze democratic la locurile de muncă, cetățenii să se regrupeze în cartierele lor, să formuleze propriile lor doleanțe, să dea dovadă de vigilență, în așa fel încât să împiedice reconstituirea vechilor structuri ale puterii politice, revenirea sub noi etichete a celor care făcuseră atâtea rele în țară. Cam aceasta era starea mea de spirit privitoare la situația din România în aprilie 1990, când am sosit la Triest. Nu am fost mirat de absența participanților români la întâlnire, iar spusele de la tribună sau discuțiile informale purtate cu libertarii veniți din celelalte țări foste socialiste nu m-au entuziasmat decât pe jumătate. Impresia cea mai puternică mi-au lăsat-o rușii de la KAS. La *Iztok* tradusesem deja din rusă samizdaturi

9. A fost prima și ultima mea participare la un post de radio occidental într-o emisiune destinată publicului românesc.

anarhiste, analize politice din *Obscina* și îi familiarizasem pe cititorii noștri cu mesajele poetice și contestatate ale grupurilor de rock „sovietic” din anii ’80. În anii care au urmat am putut vedea confirmat rolul semnificativ jucat de anarhiști în viața politică și în diferite momente critice. Spre exemplu, una dintre cele două baricade ridicte la Moscova în august 1991 împotriva tentativei de lovitură de stat va fi ținută de anarhiști. E adevărat că aceste succese erau relative. Mărturia unui bun tovarăș anarhist care militase la SMOT (sindicatul liber format în URSS la începutul anilor ’80) și care trecuse prin spitale psihiatrice înainte de a veni în Franța mă pusese pe gânduri: „De unde au apărut toțiăștia, ce făceau ei înainte, ce încredere poți să le acorzi?”. Infiltrați de fostul KGB, credea el pe atunci, și, mai ales, pe cale de reciclare din oportunism. Totuși, în anumite cazuri, se putea vorbi și de rezultatul convingerilor dobândite de tineri foști comsomoliști și de membri de partid în contextul dezbaterilor libere permise de deschiderea din perioada Gorbaciov. Față de celelalte țări din Est, în Rusia a contat mult și ponderea anarhiștilor în trecut și participarea lor la revoluția socială din 1917.

Majoritatea participanților la întâlnirea de la Triest din aprilie 1990 aveau mai puțin de treizeci de ani și aparțineau unor generații care nu avuseseră cum să fie direct implicate

în activitățile contestatate, clandestine sau disidente anterioare, activități despre care aveau poate ecouri deformate sau pe care pur și simplu le ignorau. Am realizat asta în discuțiile pe care le-am avut cu membrii delegației maghiare. De la bun început, știind că sunt român, m-au întrebat dacă situația maghiarilor din România e chiar așa teribilă pe cât se spune în Ungaria. Practic nu știau mare lucru și, mai ales, nu aveau nicio încredere în informațiile care circulau la ei pe această temă. Cât despre revoluția din ’56, opiniile pe care le vehiculau erau și ele împărțite. În intervenția sa de la tribună, nu mai știu pe ce temă, o tânără maghiară, psihologă cred, a calificat, în treacăt, drept burgheze mișcările din 1956, la care doi colegi de-ai ei au sărit imediat, reamintindu-i rolul hotărâtor al consiliilor muncitorești cu acea ocazie, unul dintre ei citând pe cineva din propria lui familie. Și eu, cu ani înainte, a trebuit să citesc un număr despre insurecția de la Budapesta din *Socialisme ou Barbarie* ca să mă lămuresc de complexitatea situației. Îmi aduc aminte de discuția la care am asistat la o masă dată de sociologul István Kemény, care tocmai publicase *Ouvriers hongrois*¹⁰, volum cuprinzând rezultatele anchetelor de teren făcute în Ungaria. Tânăr militant anarhist până în 1948, când „nu se mai putea”, a colaborat și

10. István Kemény, *Ouvriers hongrois, 1956-1985*, L’Harmattan, Paris, 1985.

la *Iztok*¹¹. La un moment dat a venit vorba despre legătura între consiliile muncitorești din 1919, cele de după 1945 și cele din 1956. La care cineva din asistență a întrebat ceva despre antisemitismul de pe vremea aceea. Foarte calm, István Kemény a explicat cum, efectiv, pentru mulți muncitori, comuniștii erau spontan identificați în 1956 ca evrei și oameni ai rușilor, însă asta nu făcea din muncitori niște contrarevoluționari!

Cei mai deciși și „ofensivi” erau delegații sau, mai bine zis, delegatele din RDG. Ele participaseră din prima clipă la manifestațiile din Dresda coordonate de pastorii reformați și se arătau foarte neliniștite de evoluția situației. La sfârșitul anului, am aflat de la prieteni care erau în contact cu ele că, scârbite de noua mentalitate consumeristă și ipocrită din fosta RDG, au plecat să trăiască în comunitate în Republica Dominicană.

Șocul cel mai mare l-am avut cu participanții din Polonia, trei tineri și o tânără. Ei erau foarte discreți, ea vorbea toate limbile. Cunoșteam publicațiile lor, pasionante. Ei bine, nici la ei nu simțeați vreo legătură cu trecutul recent marcat de Solidarność și nici vreo curiozitate specială în această direcție. Deteriorarea situației în mediile contestatate era perceptibilă încă din ajunul încheierii legii marțiale din Polonia. Foștii

11. „Entrevue avec István Kemény”, *Iztok*, nr. 1, 1980. Interviuul integral poate fi citit pe pagina: <http://www.la-presse-anarchiste.net/spip.php?article632&lang=fr>.

fondatori ai KOR-ului și mulți experți și cadre ale sindicatului Solidarność monopolizau terenul și împiedicau orice formă de acțiune politică care era neconformă propriilor lor vederi. În anii care au urmat, acest monopol, exersat de oameni ca Adam Michnik și chiar ca Jacek Kuroń, s-a tradus printr-o aliniere fără reticențe cu politica nord-americană și, pe plan interior, printr-un liberalism devastator din punct de vedere economic. Politici similare, care se prezentau pe alocuri drept social-democrate sau social-liberale, au fost duse în țări precum Cehia sau Ungaria, uneori de foștii intelectuali disidenți sau supraviețuitori ai „primăverii de la Praga”, de comun acord cu fostele cadre comuniste, în curs de reculare. Situația evolua rapid acum și într-un sens greu de prevăzut la începutul anilor '80. Sectoare largi ale societății și, mai ales, noile generații erau confruntate cu probleme necunoscute în deceniile anterioare, fiind dezarmați față de cei care capitalizaseră revoltele lor din trecut. Militanții de stânga radicali, precum tinerii anarhiști sosiți la Triest, vor denunța de la bun început și fără ezitare injustițiile cauzate de această situație, care avea să favorizeze cu timpul triumful dreptei conservatoare actualmente la putere în Europa centrală. Pentru stânga radicală în general și pentru anarhiști în particular se pornea de la zero. Drumul care a început

atunci va dura mult mai mult și urma să fie mai anevoios decât aș fi crezut.

Retrospectiv, ce pot spune? „Pologne: les mots et les choses” („Polonia: cuvintele și lucrurile”) era titlul relatării călătoriei mele în Polonia din vara anului 1981, relatare care a avut la apariția ei, anul următor, un ecou considerabil în mediile libertare franceze, speriate de dimensiunea religioasă a manifestărilor publice din Polonia. Cuvintele și lucrurile, faptele – fără legătură cu Foucault –, „teoria și practica”, ca să trec la un registru mai pretențios. Nu prima, ci a doua conta pentru mine. Cam așa aș putea rezuma poziția mea ca anarhist, care poate să pară curioasă, mai ales venind de la o persoană care toată viața a avut treabă cu cuvintele, atât pe plan „academic”, cât și profesional.

Anarhiva: Ne poți spune mai multe amănunte legate de tirajul revistei Iztok și de circulația ei? Ținând cont că revista încerca să stabilească legături cu persoane expuse la diferite forme de supraveghere și opresiune, au existat politici de siguranță asumate de colectivul redacțional?

Nicolas Trifon: Nu cunosc tirajul exact, însă nu era foarte mare, poate 500, poate mai mult, cert e că rămâneau puține exemplare nevândute. Aveam vreo 150 de abonați în permanență. Cădeam astfel în

picioare pentru cheltuielile de tipar, și ele reduse, având în vedere că apelam la micile imprimerii libertare. Uneori aveam și abonamente „pe viață”: un medic bulgar, anarhist refugiat în Elveția, și-a prelungit la un moment dat abonamentul cu un cec de 1000 de franci, echivalentul salariului minim pe o lună atunci. Chestiunea abonamentelor e capitală pentru orice publicație militantă, chiar și on-line. Independent de tiraj, difuzarea revistei era asigurată și prin preluarea de către alte publicații a multora dintre articole noastre, deseori traduse în italiană, spaniolă... Bineînțeles, toată munca redacțională era bazată pe voluntariat. Un timp am avut propriul nostru local, unde ne adunam și pe care îl închiriam pe o stradă din arondismentul XX, încă populară la vremea aceea. Majoritatea dintre noi militasem deja, așa că eram bine pregătiți. Mai delicate erau uneori relațiile cu colaboratorii din Est. Personal, m-am dus odată la Budapesta, special ca să-l văd pe Gáspár Miklós Tamás. Publicasem traducerea unui text de-al său în care se prezenta ca libertar – ceea ce era relativ insolit atunci, având în vedere că disidenții maghiari erau în general pe poziții marxiste – și pregăteam traducerea unei cărți apărută acolo în samizdat. Ea va apărea în 1985 la Lausanne cu titlul *L'œil et la main* (*Ochiul și mâna*)¹². Era pentru noi și un fel de-a ne asigura de

fiabilitatea contactelor noastre. M-am înțeles de minune cu el, ceea ce nu m-a împiedicat să presimt posibilitatea unei derive „libertariene” la el, ceea ce s-a și întâmplat în anii '90 când a fost deputat în Parlament. În materie de control, rușii erau și mai neîncrezători decât noi. N-am să uit de „vizita de control” pe care mi-a făcut-o Mélik Agourski, proaspăt debarcat din URSS în Israel și de acolo la Paris. Îi dădusem întâlnire la mine acasă. Înainte chiar de a se prezenta, a făcut o inspecție demnă de James Bond în tot apartamentul, deschizând până și ușa dulapului... El ne transmisese manuscrisul samizdatului lui Litvinov, apărut la Moscova și pe care l-am tradus și publicat la editura Volontée Anarchiste, în 1984. În *Nestor Makhno et la question juive* (*Nestor Mahno și chestiunea evreiască*), V. Litvinov respingea calomniile sovietice despre revoluționarul ucrainean. Fost disident și el, apropiat de libertari, M. Agourski era una dintre rarele persoane în bune relații cu Soljenițin în exil¹³.

Anarhiva: Cum era organizat colectivul revistei Iztok? Existau funcții fixe sau se lucra în sistem colaborativ?

Nicolas Trifon: Structura era informală, specializările erau legate practic de

13. Mélik Agourski, Eugène Barabanov, Vadim Borissov, Alexandre Soljenitsyne, *Des voix sous les décombres*, Seuil, Paris, 1975.

12. Gáspár Miklós Tamás, *L'œil et la main: introduction à la politique*, Noir, Lausanne, 1985.

posibilitățile fiecăruia, mai ales în materie de traduceri din diferite limbi și revizia articolelor. Ședințele erau deschise, cu participarea tuturor celor care voiau să treacă să ne vadă în localul nostru. Eu am devenit la un moment dat directorul publicației prin simplu fapt că cineva trebuia să-și asume formal această responsabilitate legală. Mult timp, împreună cu Vincent Albouy, am animat în paralel emisiuni la Radio Libertaire, care a început să emită după sosirea lui François Mitterand la putere. Consacrată exclusiv țărilor din Est, emisiunea noastră săptămânală era unică în felul ei și ne-a permis să atingem un public destul de larg grație, printre altele, invitațiilor veniți din diferite orizonturi. Personal, eu am funcționat totdeauna colectiv în activitățile militante. Nu am semnat niciodată articolele din publicațiile scoase de Coordination Anarchiste, sau apărute în *Lutter*, revista publicată de Combat Anarchiste la sfârșitul anilor '70. În tot cazul, nu exista ierarhie la *Iztok*, nici măcar sub pretexte „funcționale”, ceea ce nu a împiedicat apariția unor tensiuni. Personal, țineam morțiș ca inițiativele și analizele venite din Est, așa cum erau ele, uneori mai greu de descifrat pentru un public occidental, să fie privilegiate, valorizate. La un moment dat, anumiți tovarăși au manifestat tendința de a interpreta realitățile est-europene în funcție de propriile lor criterii ideologice. M-am opus net acestor tendințe și am

făcut o scurtă pauză în ajunul unui număr, după care acești tovarăși, care au rămas tovarăși pentru mine, au părăsit redacția.

Anarhiva: După căderea regimului Ceaușescu au existat în România inițiative pe care le-ai susținut? Exista la acea vreme vreo tendință libertară în țară?

Nicolas Trifon: După ce m-am întors în Franța am participat la o mulțime de acțiuni privind România. A fost perioada în care s-a vorbit în lume cel mai mult despre România și în care românii de aici au fost cei mai solicitați. Plecând la București în decembrie 1989, intenționam să rămân un timp ca să văd ce se poate face. Mă

pregătisem pentru asta și puteam fi susținut material de Sindicatul Corectorilor (CGT). La fața locului, am exclus rapid o asemenea decizie¹⁴. Ceea ce de la bun început mă agasa în mod special era faptul că principalii beneficiari ai elanului de solidaritate din Franța erau „intelectualii” de la Grupul pentru Dialog Social, fiind sceptic asupra rezultatelor unui asemenea „dialog”. În același timp, trebuie să recunosc că acest grup era un partener fiabil în comparație cu alți interlocutori instituționali. Câteva luni mai târziu am putut constata acest lucru terminând redactarea unui raport despre situația sindicatelor din România postdecembristă, care mi-a fost comandat de institutul de cercetări al sindicatelor reprezentative din Franța. În multe privințe, noile structuri, în ciuda schimbărilor intervenite, mergeau pe urmele celor care le precedau. Un examen, fie el și succint, al peisajului sindical și politic postdecembrist îți permite să constăți că reciclarea „curelei de transmisie” (dragă lui Lenin) a durat ceva mai mult decât aceea a Partidul Comunist Român și a avut consecințe nu mai puțin caricaturale... Aparent, avantajele deplasării de la Est la Vest ale modelului urmat vor fi de scurtă durată și

îi vor decepționa pe aceia care își puseseră speranțe în ele.

Din păcate, mi-a trebuit mult timp ca să dau de proiectul *Anarhia* al lui Mihai Codreanu, iar acum de Editura Pagini Libere, ceea ce m-a bucurat nespuse, motiv pentru care am încercat să răspund la întrebările voastre. Nu a fost ușor, având în vedere că am oroare să vorbesc despre mine și, în plus, despre idei și fapte care datează uneori de o jumătate de secol, ca să nu mai vorbesc de riscul de a mă repeta și de a plictisi cititorii. Ani și ani de zile am intervenit la radio, am produs și animat emisiuni. Ei bine, la început încercam să mă reascult, în ideea de a mă ameliora; fără niciun succes. Din contră, exercițiul acesta mă demotiva complet. Iar când dau de texte scrise de mine mai demult, am ca un blocaj de la bun început la ideea greșelilor, efective sau imaginare, de care risc să dau.

Între timp, mai precis după apariția în 1991 a ultimului număr din *Iztok*, consacrat tocmai României, inaugurasem alte terenuri de cercetare și chiar, într-o oarecare măsură, de intervenție. Chestiunea națională a fost aceea pe care m-am concentrat după auto-dizolvarea grupului editorial *Iztok*, fie că era vorba de urmările dezmembrării Iugoslaviei, de noul curs al Republicii Moldova sau de aromâni. Această tematică neavând decât un

14. Am scris recent despre această călătorie pe blogul meu: <https://www.courrierdesbalkans.fr/Roumanie-1989-2019-On-n-a-eu-la-revolution-qu-on-meritait-1>.

raport indirect cu angajamentul meu libertar, nu o voi evoca aici.

Anarhiva: Mai ales în țările fostului bloc sovietic, discursul ultra-conservator și politicile neoliberale sălbatice au coexistat nestingherite sub stindardul unui anticomunism demagogic. Austeritatea, măsurile dure și inechitățile au fost condamnate doar în varianta lor „împăiată” sau trecută, pe când toate ipostazele lor actuale sunt prezentate ca sacrificii ale libertății și necesități dictate de însăși ordinea naturală, care se confundă, bincînțeles, cu ordinea capitalistă. În acest context, cum ai văzut evoluțiile din România ultimilor decenii?

Nicolas Trifon: Întrebarea aceasta sună mai degrabă ca o declarație în doi timpi. Pe de o parte se afirmă că în fostul bloc sovietic prevalează un discurs ultra-conservator și „politici neoliberale sălbatice”, pe de altă parte se afirmă că acest discurs și aceste politici sunt consecința unui anticomunism demagogic. După părerea mea, ambele afirmații sunt în mare corecte, nu însă și raportul de cauzalitate sugerat. Este cel puțin simplist să vezi în „anticomunismul demagogic” altceva decât o cauză printre altele a acceptării, dacă se poate vorbi de așa ceva,

discursului ultra-conservator și a politicii neoliberale sălbatice. Desigur, o asemenea cauză simplistă prezintă un avantaj, acela al unei soluții, al unei soluții însă nu mai puțin simpliste, având în vedere că „anticomunismului demagogic” i se poate astfel opune un „comunism autentic”. Or, mi se pare mult mai ușor și la îndemâna oricui să înțeleagă de ce anticomunismul practicat în fostele țări comuniste este demagogic, decât să priceapă în ce constă „comunismul autentic”. La un nivel mai savant, autorii *Iluziei anticomunismului*¹⁵ au demonstrat cu brio instrumentalizarea anticomunismului în România. Nu am întâlnit până azi în intervențiile publice ulterioare ale acestor autori nimic coerent în direcția unei alternative comuniste autentice, aflată adică în ruptură și cu fostele regimuri autoproclamat comuniste. Mă întreb uneori dacă nu cumva critica iluziei anticomunismului nu rămâne la unii dintre ei tributară iluziei comunismului, iluzie cultivată intens odinioară, cu și mai mult succes, dar cu rezultatele nu tocmai fericite pe care le știm.

Gáspár Miklós Tamás are o formulă foarte evocatoare pentru a descrie situația în care s-au regăsit societățile est și central europene după 1989. Ele au fost confruntate,

15. Ciprian Șiualea, Vasile Ernu, Costi Rogozanu, Ovidiu Țichindeleanu, *Iluzia anticomunismului: lecturi critice ale Raportului Tismăneanu*, Cartier, Chișinău, 2008.

scrie el, cu „un capitalism pur și simplu”¹⁶. Cu asta sunt de acord, nu și cu soluția pe care o sugerează după ce afirmă că „marxismul este mai actual ca niciodată”. Această „soluție” poate fi rezumată prin formula: „O luăm de la capăt!”. Nu cred că așa ceva este posibil și, chiar dacă ar fi posibil, nu cred că este de dorit. Contenciosul între libertari și cei care se revendică de la Marx va continua atâta timp cât aceștia din urmă nu își fac doliul noțiunii leniniste de avangardă și nu își clarifică relația cu statul. Din două, una: ori comunismul va fi libertar, ori vom asista la o nouă formă de dictatură cu veleități totalitare.

Anarhiva: Ai urmărit protestele Roșia Montană? Sau alte mișcări de stradă din România ultimilor ani?

Nicolas Trifon: Bănuiesc că prin „mișcările de stradă din România ultimilor ani” vă referiți la cele împotriva corupției. Atât acestea, cât și acelea privind Roșia Montană au avut un ecou internațional considerabil, datorită, desigur, unei mediatizări mai puțin obișnuite. Pentru prima dată se vorbea altfel despre România. În mai multe rânduri am fost interpellat în mediile de stânga pe care le frecventez de persoane care mă felicitau pentru inventivitatea și determinarea de care dădeau dovadă foștii mei compatrioți.

16. *La nouvelle Alternative*, n° 60-61, pp. 13-39, Paris: 2004, trad. în franceză de Étienne Boisserie și Claude Karnoouh.

M-am dus chiar și la un eveniment de protest anunțat la Trocadero, unde nici profilul participanților, de această dată numeroși, nici tonalitatea sloganurilor și a manifestelor răspândite nu era de dreapta, ceea ce pentru mine era o noutate la care nu mă mai așteptam. În ambele cazuri, aceste mișcări s-au tradus prin mobilizări masive, s-au înscris în durată și au obținut câștig de cauză: Corporația a cedat, iar Dragnea a ajuns la pușcărie. Ce vreau să spun? Nu sunt la fața locului și sunt perfect conștient de impasurile la care conduc protestele axate exclusiv pe tema corupției, înțelegând dinamica de dreapta pe care ele o favorizează, în absența unui discurs social consecvent. Acestea fiind zise, tonul disprețuitor cu care a fost tratată lupta împotriva corupției în ultimii ani de intelectualii stângii radicale din România nu a făcut decât să-i izoleze și mai mult pe ei și, din păcate, nu numai pe ei¹⁷. Hipercriticismul practicat cu un anumit talent și cu atâta vervă în România anulează deseori efectul critic

17. Același dispreț suveran l-am detectat și la unul dintre cei mai talentați editorialiști de la *CriticAtac*, mă refer aici la diatriba lui Florin Poenaru, în care acesta încerca să demonstreze caracterul revoluționar al refuzului său de a participa la manifestația împotriva proiectului Roșia Montană, din octombrie 2013, din cauza „segmente(lor) întregi de populație prinse în ghearele neofascismului” prezente la acest „marș”. Numeroasele comentarii critice postate în orele care au urmat arătau că era vorba, de fapt, de o excepție. <http://www.criticatac.ro/24095/de-ce-nu-mai-merg-la-marul-de-duminic/>. Cât despre poziția mea despre stânga radicală de azi din România, ea este prezentată în cronicile de pe blogul meu de pe *Courrier des Balkans*.

urmărit inițial. Nu e prima dată când fac această constatare, dar ea mi se pare de actualitate și la stânga, chiar dacă dreapta excelează în acest domeniu. „Scârbit de politică, Liiceanu s-a retras în afaceri”, a spus, pare-se, cândva Mircea Dinescu despre patronul fostei Edituri Politice, devenită Humanitas. Nu trăiesc în România, voi știți desigur mai bine, dar pentru mine a considera, spre exemplu, că discursul împotriva „statului paralel” prezenta ieri un pericol în România, așa cum azi discursul lui Trump împotriva „statului profund” prezintă un pericol, nu înseamnă a vedea în Hillary Clinton sau Joe Biden, în Ludovic Orban sau Dan Barna, o soluție. Ori, meciurile pe care le văd azi pe internet între detractorii „ciumei roșii” și cei ai „ciumei galbene” (liberale, bănuiesc), între cei

care invocă triumfal tot felul de performanțe ale așa-zisului comunism chinezesc (atât de bine organizat și de generos în vremurile pandemiei încât, chipurile, a supleat egoismul membrilor UE, ajutând Italia) sau ale celui cubanez (care de decenii formează și întreține un sector medical de calitate, dar supra-dimensionat fiindcă e rentabil la export), ca să-i contreze pe campionii neoliberalismului autohton, pentru care Franța cu taxele ei e de mult o țară socialistă, iar securitatea socială un avatar al comunismului, nu mă pasionează nicidecum.

Anarhiva: Ți mulțumim pentru răspunsuri și pentru amabilitatea de a ne acorda acest interviu.

CE VOR ANARHIȘTII? (1981)

>>> Manifest apărut inițial într-o broșură editată de grupul „Iztok” din Franța, în 1981. Broșura, publicată în întregime în limba română, cuprindea și propunerile muncitorului Vasile Paraschiv pentru înființarea de sindicate libere în România și „Chemarea de la Gdansk”. Textul de față a fost preluat din revista *Anarhia*, nr. 3, București, octombrie 2012, pp. 11-19. Numărul este disponibil integral pe pagina: <http://www.anarhiva.com/items/show/97> (n.n.)

SOCIALISM LIBERTAR, NU CAPITALISM DE STAT!

În ciuda pretențiilor sale ideologice, sistemul economic și social din România nu poate fi considerat drept socialist. După părerea noastră este vorba despre un capitalism de stat birocratic. Atât „naționalizarea” sectorului bancar, industrial și comercial cât și, indirect, „colectivizarea” pământurilor nu au constat într-o socializare, ci într-o etatizare (statalizare).

Mulțumită acțiunii partidului comunist, noul Stat, botezat socialist, a devenit, în pofida societății în general și a clasei muncitoare în particular, principalul promotor, agent și beneficiar al procesului istoric românesc de după război. Statul nu este o abstracție — „providențială” pentru cei care i se supun și „nefastă” pentru cei care intră în conflict cu el —, ci o realitate instituțională bazată pe un sistem rigid de ierarhii menite să controleze și să ia decizii în domeniile cele mai diverse ale vieții economice, politice și ideologice ale societății. Posturile de conducere ale acestor ierarhii sunt deținute, atât pe plan local cât și pe plan național, de un număr restrâns, dar considerabil, de indivizi al căror statut social este privilegiat în comparație cu acela al restului populației. Aceștia formează

birocrația - politică, administrativă, militară, milițienească, economică, tehnologică, sindicală, culturală etc. - care constituie o clasă socială omogenă, ale cărei interese nu se confundă cu acelea ale societății. Prin intermediul Statului, birocrația comunistă ocupă locul pe care, odinioară, îl ocupa burghezia proprietară a mijloacelor de producție.

Există, după părerea noastră, două motive strâns legate între ele pentru care trebuie să ne descotorosim de birocrație și de sistemul care îi asigură hegemonia. Pe de o parte, exploatarea și asuprirea nu au fost nici pe departe abolite, ci numai transformate. Perspectiva eliminării lor devine, în condițiile actuale, din ce în ce mai utopică, iar lupta împotriva exceselor lor se dovedește a fi, legalmente, imposibilă. Nu producătorii direcți (oamenii muncii), ci statul proprietar și gestionar (birocrația) hotărăște asupra condițiilor de muncă și de retribuire, asupra conținutului producției și al planificării ei, precum și asupra circulației mărfurilor. Atât procesul productiv cât și cel distributiv - care generează și dau un caracter sistematic inegalităților și nedreptăților - sunt în mâinile birocrației.¹ Pe de altă parte, birocrația comunistă se dovedește a fi din ce în ce mai incapabilă de a administra economia în așa fel încât să asigure „supușilor” săi o supraviețuire decentă, cel puțin pe plan material. Inutil să insistăm asupra acestui aspect evident în viața de zi cu zi din România.

CE-I DE FĂCUT?

Unii, mai mult sau mai puțin nostalgici, propun reîntoarcerea la un capitalism concurențial-monopolist. Alții, ceva mai

1. Noțiunile de inegalitate și de nedreptate, precum și acelea de exploatare și de asuprire, sunt indisolubile. Pe plan social inegalitatea economică e o formă de nedreptate, iar nedreptatea - sub multiplele ei forme de manifestare - e generată și perpetuată de inegalitate. Un sistem economico-social inegalitar e, prin definiție, nedrept, oricare ar fi justificarea lui. Un sistem economico-social în care nedreptatea devine regulă nu poate să fie decât inegalitar.

realiști, propun liberalizarea capitalismului de Stat existent. Asemenea soluții ar putea eventual pune capăt, parțial, falimentului economico-birocratic actual și ar putea permite o anumită democratizare. Atât prima cât și a doua soluție nu implică însă eliminarea, chiar treptată, a inegalităților și a nedreptății. Iată de ce noi anarhiștii ne împotrivim reîntoarcerii, chiar parțiale, la un capitalism concurențial-monopolist și nu ne facem niciun fel de speranță în legătură cu o eventuală liberalizare a capitalismului de Stat.

Proiectul nostru politic este socialist libertar. Socialist pentru că noi considerăm că doar declanșarea și intensificarea unui proces treptat de socializare poate permite emanciparea efectivă a clasei muncitoare și a societății. Libertar, în măsura în care nu Statul, nici Partidul de avangardă, ci asocierea liberă și democratică a celor direct interesați, a celor ce muncesc, trebuie și poate să realizeze o adevărată socializare a mijloacelor de producție. Distrugerea treptată a Statului este condiția indispensabilă și consecința inevitabilă a realizării unei autentice socializări, a luptei pentru socialismul libertar. Statul (oricât de muncitoresc, popular, socialist s-ar autoproclama), nu numai că nu poate fi un mijloc de emancipare, dar, în cazul nostru, al capitalismului de Stat, el constituie principalul obstacol și dușman al emancipării sociale. De aceea noi, anarhiștii, îl combatem!

De la apariția sa, mișcarea anarhistă muncitorească s-a opus, în cadrul Primei Internaționale, concepțiilor autoritare ale socialismului. Iată ce scria, profetic, în 1871, Bakunin:

După părerea domnului Marx poporul, nu numai că nu trebuie să distrugă Statul, dar, dimpotrivă, trebuie să-l întărească, să-l facă și mai puternic și, sub această formă să-l pună la dispoziția binefăcătorilor, tutorilor și educatorilor săi - șefii Partidului Comunist -, într-un cuvânt la dispoziția domnului Marx și a prietenilor săi care, de îndată,

vor începe a-l elibera, în felul lor. Ei vor lua în mâini hamurile guvernului pentru că poporul, ignorant, are nevoie de tutelă; vor crea o Bancă de Stat unică care va concentra în mâinile sale totalitatea comerțului, industriei, ba chiar și producția științifică, în timp ce masa poporului va fi împărțită în două armate: armata industrială și armata agricolă, sub comandamentul direct al inginerilor de Stat care vor forma o nouă castă politico-savantă privilegiată. (...) Diferența între dictatura revoluționară și centralizarea statală consistă numai în aparențe. De fapt, una ca și cealaltă sunt aceeași formă de guvernare a majorității de către minoritate în numele prostiei presupuse a celei dintâi și a pretinsei inteligențe a celei de-a doua. De aceea, dictatura revoluționară e tot atât de reacționară ca și centralizarea statală. Ambele au ca rezultat direct consolidarea privilegiilor politice și economice ale minorității guvernante și robia economică și politică a maselor populare.

Alături de bolșevici și de socialiști, anarhiștii au jucat un rol important, uneori decisiv, în Revoluția rusă din 1917. Ei s-au opus însă militar bolșevicilor atunci când aceștia au pus mâna pe puterea de Stat și au început să exercite represiunea. În 1921, la Kronstadt (insulă și bază navală situată lângă Leningrad), anarhiștii au participat activ la revolta populației (formată în majoritate de marinarii cunoscutelor crucișătoare și de familiile lor) împotriva puterii bolșevice care își impunea cu forța emisarii în conducerea Sovietelor. Armata țărănească anarhistă condusă de Mahno, care controla o mare parte din Ucraina, nu a fost înfrântă de Armata Roșie comandată de Troțki, decât după lupte îndelungate. Clasa muncitoare și țărănimea din Spania, unde predominau anarho-sindicaliștii, au reușit să exproprieze și să socializeze o mare parte a fabricilor și a pământurilor, în ciuda voinței Partidului Comunist. Revoluția socială spaniolă (1936-1937) nu a

fost înfrântă de armata lui Franco decât mulțumită sprijinului lui Hitler și Mussolini, precum și cu complicitatea Uniunii Sovietice. În sfârșit, predominanța ideilor libertare în mișcarea din mai-iunie 1968, precum și faptul că purtătorul de cuvânt al mișcării era anarhistul Daniel Cohn-Bendit, i-au obligat pe comuniștii francezi să rămână, neputincioși, în defensivă.

DEMOCRAȚIE DIRECTĂ, NU TERORISM DE STAT!

Bazându-se pe un amalgam calomnios, deja folosit din belșug de ideologia burgheză, comuniștii îi califică pe anarhiști drept „teroriști”. O astfel de afirmație n-ar avea nimic original dacă n-ar veni din partea comuniștilor, a căror performanță istorică, necontestată și neatinsă până în zilele noastre de nimeni, constă tocmai în longevitatea, cruzimea și cinismul terorismului de Stat pe care l-au impus în țările în care au venit la putere.

Pentru ca terorismul de Stat comunist să nu fie înțeles doar ca obstacol (de netrecut) al luptei de emancipare socială, ci și ca o țintă (care poate fi atinsă) a acestei lupte, ni se pare important ca problema să fie situată de la bun început istoric. În perioada de instaurare a regimului, care corespunde, în mare, stalinismului, represiunea era masivă. Puține dintre capetele de acuzare din perioada aceea, care au dus la întemnițarea, pentru zeci de ani, a sute de mii de bărbați și de femei, aveau un caracter cât de cât coerent și verosimil. Represiunea stalinistă nu succede, ci precede revolta și rezistența. Nu simpla amenințare, ci pedeapsa fizică - inevitabil abuzivă și arbitrară - este aceea care are rolul de a preveni atât revolta și rezistența efectivă cât și orice veleitate în acest sens. Terorismul de Stat, bazat pe represiunea masivă, nu constituie câtuși de puțin un accident istoric sau o deviere irațională, ci o componentă inalienabilă, structurală a procesului istoric care a condus la instaurarea regimului actual.

Cu timpul însă, această represiune masivă a devenit o frână în consolidarea regimului. Necesitatea imperioasă de a rentabiliza

pe plan economic sistemul în vigoare și de a-l adapta noilor cerințe ale epocii, dorința „legitimă” a birocrăției de a-și consolida pozițiile de clasă, precum și caracterul din ce în ce mai inutil și costisitor al represiunii masive au dus la destalinizare. Destalinizarea oficială, inițiată de Hrușciiov, nu a însemnat însă o renunțare la terorismul de Stat, ci numai o modificare substanțială a conținutului său. În perioada post sau neostalinistă de consolidare a regimului, represiunea a devenit în primul rând selectivă. Eficacitatea ei s-a datorat în special faptului că amintirea terorii staliniste era încă vie în rândurile populației. Bineînțeles, autoritățile poststaliniste nu au făcut nimic pentru a spulbera această amintire care întreține o spaimă bolnăvicioasă până și în rândurile generațiilor tinere, care n-au cunoscut stalinismul. Conducătorilor poststalinisti le este suficient să agite spectrul stalinismului pentru ca revolta să fie preîntâmpinată.

Totuși, actele de revoltă împotriva nedreptăților și de rezistență contra ofensivelor birocrăției, atât în domeniul condițiilor de muncă și de retribuire, de aprovizionare, cât și în domeniul cultural (literar în special), au sporit în ultimii cincisprezece ani, în ciuda represiunii brutale – lagăre de muncă, închisoare și, mai nou, spitale psihiatrice „speciale” – care se abate asupra lor. Caracterul limitat al acestor acte (care împiedică circulația informației, ușurează izolarea și, deci, represiunea) se explică, în mare parte, prin faptul că populația, în majoritatea ei, nu face diferența între terorismul de Stat masiv, preventiv, care a caracterizat perioada anterioară, și acela selectiv, actual. Chiar dacă în ambele cazuri avem de-a face cu un terorism de Stat, noi considerăm că astăzi înmulțirea, întărirea și coordonarea actelor de revoltă și de rezistență pot să creeze un nou raport de forțe, favorabil clasei muncitoare și societății, pot să oblige birocrăția să dea înapoi, să renunțe, cel puțin parțial, la terorismul de

Stat.² În acest sens, acțiunea din ultimii zece ani a clasei muncitoare din Polonia și consecințele ei în domeniul represiv sunt exemplare!

A te împotrivi terorismului de Stat înseamnă a lupta pentru democrație. Dar ce fel de democrație?

La ora actuală, în lumea întreagă, orice discuție și orice proiect în legătură cu problema democrației trebuie, după părerea noastră, să aibă ca punct de plecare următoarea constatare istorică: spre deosebire de capitalismul de Stat birocratic, capitalismul concurențial-monopolist s-a dovedit, în anumite țări și în anumite perioade, compatibil cu anumite forme de democrație.³

O astfel de constatare, irefutabilă, ar putea însă duce la concluzia că obiectivul luptei pentru democrație constă în adoptarea formelor de democrație existente în cadrul sistemului capitalist concurențial-monopolist. Noi, anarhiștii, nu suntem de acord cu această concluzie. De ce?

În primul rând, pentru că sistemul capitalist concurențial-monopolist nu implică neapărat democrație. În perioadele de criză acută (socială, economică sau politică, cu caracter național sau internațional), capitalismul recurge, fără niciun fel de scrupul, la dictatură – de tip fascist, ieri în Germania sau în Italia, sau de tip militar, azi, în America Latină – pentru a putea supraviețui ca sistem specific, pentru ca clasele dominante să-și mențină pozițiile privilegiate. În cadrul sistemului capitalist internațional democrația se dovedește perfect compatibilă cu dictatura. SUA, țară democratică, a sprijinit instaurarea dictaturii militare în Chile, spre exemplu. Lumea „liberă” numără azi mai

2. Ceea ce scrie Goma în legătură cu România, că „suferința nu e întotdeauna proporțională cu intensitatea strigătului de revoltă”, este valabil, după părerea noastră, în special pentru perioada stalinistă.

3. Punctul de vedere al mișcării comuniste internaționale nu prezintă niciun fel de interes în dezbateră problema democrației deoarece el neagă această realitate ca fiind contestabilă. Puțin contează în ce măsură o asemenea atitudine e datorată lipsei de informație, inconștienței, naivității sau interesului.

multe dictaturi decât democrației. Pinochet se proclamă, de altfel, „campion al lumii libere” și protector suprem al liberalismului.

În al doilea rând, formele de democrație pe care le permite capitalismul concurențial-monopolist au un caracter limitat și relativ din punctul de vedere al anumitor sectoare ale populației — o parte din tineret și din clasa muncitoare, minoritățile naționale în anumite țări — prost reprezentate politic. A decreta democrația occidentală, spre exemplu, „model absolut”, înseamnă, (in)direct și a condamna lupta legitimă a celor defavorizați în sistemul politic dominant în aceste țări. Ori această luptă e o luptă pentru mai multă democrație, pentru o democrație mai reală, indispensabilă menținerii unei autentice vieți democratice. Nu trebuie uitat că democrația actuală din țările occidentale nu e un cadou din partea Statului, a Capitalului sau a lui Dumnezeu, ci rezultatul acțiunii perseverente și îndelungate a mișcării muncitorești și progresiste.

Faptul că noi, anarhiștii, nu identificăm lupta pentru democrație cu adoptarea formelor de democrație existente azi, mai ales în anumite țări occidentale, nu înseamnă că noi ne vom opune introducerii unor asemenea forme în țările din răsărit, în cazul în care așa ceva ar fi posibil. Între „niciun fel de democrație” și anumite forme de democrație, noi preferăm, bineînțeles, a doua soluție. Considerăm însă că e posibil ca, în țările din răsărit, procesul de democratizare, odată inițiat, să meargă mult mai departe decât simpla aplicare a formelor de democrație permise de capitalismul concurențial-monopolist.

Deși lupta anarhiștilor se desfășoară în condiții diferite în Occident și în Răsărit, obiectivul este același, și anume ca societatea să poată să se organizeze pe principiile democrației directe. Concepția noastră asupra democrației directe rezultă dintr-o dublă critică pe care o facem parlamentarismului și sistemului de partide politice. Mecanismele instituționale parlamentare și de partid nu permit societății să participe activ la

viața publică politică și să controleze în mod eficace deciziile centrale. Votând în cadrul sistemului electoral parlamentar individul legitimează concentrarea puterii în mâinile unei minorități pe care după aceea el nu o poate controla. În sfârșit, sub o formă sau alta, partidele politice (inclusiv acelea de tip leninist) participă direct la această concentrare de putere și întrețin, în sânul populației, iluzia participării și a controlului. Spre deosebire de democrația parlamentară, democrația directă este bazată pe un sistem de delegație, revocabilă în orice moment de către cei direct interesați: muncitorii unei fabrici, personalul unui spital, elevii unei școli sau locuitorii unui cartier. A fi delegat de către Adunarea Generală reprezentativă (a muncitorilor unei fabrici, a personalului unui spital, a elevilor unei școli sau a locuitorilor unui cartier) nu înseamnă a fi înzestrat cu puterea necesară de a hotărî, de a lua decizii la un nivel superior în numele celor care te-au ales, ci înseamnă a fi „purtătorul de cuvânt”, capabil de a prezenta și de a argumenta deciziile luate de către Adunarea Generală care te-a ales și care poate, în orice moment, să-ți retragă mandatul. În felul acesta, camarazii de muncă, colegii de studiu, vecinii din cartier, nu îți delegă o putere — pe care tu o poți folosi cum vrei, deci, de care tu poți să te folosești nu neapărat în funcție de interesul celor care te-au ales, ci și în funcție de propriile tale interese —, ci îți acordă un mandat pe o chestiune precisă. Numai democrația directă poate evita și combate instituționalizarea ierarhiilor care pot apărea în cadrul organizării sociale. Numai organizată pe bazele democrației directe societatea poate împiedica apariția și consolidarea unei clase privilegiate, a unei birocrații. O astfel de organizare democratică a societății este, bineînțeles, incompatibilă cu existența unui Stat centralizat. Democrația directă nu poate fi exersată decât în condițiile unui federalism autentic. Nu miliția și armata, pușcăriile și tribunalele sunt chezașia menținerii și perfecționării sistemului de democrație directă, ci

voința indivizilor care formează societatea de a-și hotărî singuri, în funcție de propriile lor nevoi și dorințe, soarta. A lupta împotriva sistemului capitalist și statal înseamnă pentru noi, anarhiștii, a crea condițiile materiale și instituționale necesare manifestării acestei voințe.

Faptul că anarhiștii critică parlamentarismul nu înseamnă că ei nu fac tot ce pot pentru ca diferitele forme democratice existente în Occident să fie introduse în țările așa-zis socialiste. Anarhiștii participă activ și sprijină fără niciun fel de nuanță lupta pentru drepturile omului, oriunde și oricum s-ar manifesta ea. Cucerirea dreptului de întrunire și de grevă, libertatea cuvântului și de conștiință sunt obiectivele noastre prioritare în România. Dacă noi criticăm sistemul parlamentar, e tocmai din cauză că el îngreudește folosirea deplină de către întreaga societate a acestor drepturi.

Pentru anarhiști, democrația directă nu e numai un scop ci și un mijloc de luptă și de organizare. Noi practicăm federalismul și democrația directă în propria noastră organizare și promovăm aceste principii în cadrul organizației sociale mai largi.

*

ANARHIȘTII ȘI CRIZA ACTUALĂ A REGIMULUI BIROCRATIC

Nu e un secret pentru nimeni că România cunoaște în ultimii ani o criză fără precedent care se manifestă tot mai acut în domeniile cele mai diverse. Iată, în rezumat, cum analizăm noi criza actuală a regimului ceaușist.

CRIZA ECONOMICĂ

România nu e o țară „multilateral dezvoltată”, nici „subdezvoltată”, așa cum pretinde public, uneori, conducerea actuală, în speranța de a obține credite mai ieftine și „clauza națiunii celei mai favorizate” de la capitaliștii occidentali și americani, ci

o țară prost dezvoltată. Planificarea birocratică și pretențiile absurde și contradictorii ale conducătorilor de Stat și de Partid nu permit oamenilor muncii să se bucure din plin de importanța infrastructură construită, cu atâtea sacrificii pentru populație, după ultimul război. Birocrația se dovedește incapabilă să rezolve până și nevoile cele mai elementare ale oamenilor muncii, indispensabile reproducerii forței de muncă. Penuria nu e un fenomen trecător, ci o caracteristică constantă pe plan economic a sistemului birocratic. Ea se manifestă dramatic în perioadele de criză. Nu simplul „Birocratism” ci Birocrația - în sensul de clasă socială privilegiată - este principala cauză a dezorganizării actuale în distribuția produselor. Numai eliminarea birocrăției, atât din circuitul productiv cât și din acela distributiv, poate permite o soluționare trainică a crizei economice actuale. Nu e poate de prisos să reamintim că unica clasă socială care nu suferă de pe urma consecințelor, din ce în ce mai umiltoare, ale actualei crize economice, este... birocrația, grație numeroaselor sale privilegii legale sau semilegale, oficiale și oficioase, directe și indirecte.

CRIZA POLITICĂ

Întreținerea „cultului personalității”, mai ales după 1968, a creat o serie de conflicte în sânul clasei politice birocratice, nemulțumită de puterea excesivă acumulată de familia Ceaușescu. Permanentele schimbări care survin în ultimul timp în cadrul conducerii de Stat și de Partid sunt un semn evident al existenței unei veritabile crize politice a birocrăției. Inutil să insistăm asupra consecințelor catastrofice ale acestui du-te-vino birocratic.

CRIZA IDEOLOGICĂ

Oricine poate observa azi că naționalismul promovat de birocrăția comunistă română în ultimii douăzeci de ani (întâi sub Dej, în cadrul opoziției la proiectul imperialist sovietic de integrare

economică a țării noastre, după aceea sub Ceaușescu) nu a fost și nu este numai un răspuns la aspirațiile naționale legitime ale populației (aspirații călcate în picioare în perioada stalinistă de aceiași Dej și Ceaușescu), ci și o nouă sursă de manipulare, de dominare și de legitimare a regimului. Național-comunismul actual impresionează însă din ce în ce mai puțin; mai mult enervează.

Încercarea disperată a birocrăției ceușiste de a rezolva criza ideologică, de a reda forță argumentelor naționaliste, se traduce printr-o adevărată lichidare a culturii („Cântarea României”) și prin promovarea oficială a unor manifestări de tip fascist (cenaclul și revista „Flacăra”, animate de Păunescu).

Absența oricărei forme de participare politică (în afara colaborării lingușitoare), precum și rigiditatea ideologică a regimului, au ca rezultat apatia populației față de problematica politico-ideologică. Desigur, un regim care se sprijină exclusiv pe frică și apatie este un regim muribund. Însă nici frica, nici apatia nu pot să ducă la schimbarea unui regim. Dimpotrivă!

CRIZA SOCIALĂ

În afara exploatării și asupririi pe care le suportă zilnic, oamenii muncii din România au fost în ultimul timp victimele numeroaselor agresiuni din partea birocrăției. Aceste agresiuni „suplimentare” s-au tradus prin crearea unei anumite nesiguranțe în conservarea posturilor de muncă – datorită, de pildă, restructurărilor – și prin înrăutățirea condițiilor de muncă, retribuție și pensionare, spre exemplu, abolirea unor mici avantaje, menite înainte să compenseze salariul mizerabil sau caracterul periculos al muncii. Spre marea mirare a birocrăției, o serie de muncitori, individual, prin petiții ori prin scrisori deschise, sau colectiv (greve) au reacționat prompt, dovedind astfel că sunt conștiinți de caracterul nedrept și inegalitar al sistemului social în vigoare și că vor și pot să i se împotrivescă. Punctul culminant al mișcării muncitorești revendicative a fost atins în august

1977, grație grevei minerilor din Valea Jiului. Prin caracterul său masiv (35.000 de participanți) și radical – minerii au refuzat să discute cu responsabilii de Stat și de Partid regionali și au cerut prezența lui Ceaușescu la negocieri – această grevă a devenit un eveniment internațional care a atras atenția opiniei publice mondiale asupra realităților din țara noastră.

Incapabilă să prevină și să soluționeze prin negocieri astfel de conflicte sociale, birocrăția întemnițează, asasinază, internează în aziluri psihiatrice și în lagăre de muncă pe aceia care rezistă și care se revoltă. Mai mult, de pildă în urma grevei minerilor, autoritățile deplasează familii întregi de greviști. Dacă represiunea brutală poate înăbuși anumite conflicte, ea e incapabilă să elimine cauzele care duc la aceste conflicte.

*

După părerea noastră numai înțelegerea crizei sociale poate duce, cu timpul, la o rezolvare favorabilă oamenilor muncii a crizei economice și la o modificare substanțială a situației politice și ideologice actuale. Cu alte cuvinte, oricare ar fi soluția care ar putea pune, pe moment, capăt actualei crize politice sau ideologice, atât criza socială cât și criza economică vor continua. În perspectiva unei rezolvări trainice a crizei globale pe care o traversează astăzi țara noastră – ceea ce implică, inevitabil, o schimbare structurală a regimului – modificările care pot interveni în peisajul politico-ideologic dominant, oricât de surprinzătoare sau „radicale” s-ar prezenta ele, nu pot juca decât un rol minor. În tot cazul, noi, anarhiștii, nu luptăm pentru ca o fracțiune mai „rezonabilă” a birocrăției să ia locul aceleia (perfect delirantă) care ocupă azi posturile de conducere. Pro-sovietică, pro-chineză sau pro-americană, stalinistă sau „anti”-stalinistă, național-comunistă sau marxist-leninistă, patriotă sau internaționalistă, guralivă sau tăcută, birocrăția e de vină pentru criza prin care trece azi România. Fără îndoială, nu soluțiile

sale oratorico-ideologice sunt acelea care vor permite rezolvarea crizei!

CE-I DE FĂCUT?

În primul rând, trebuie să ne organizăm specific, pe baza unui proiect/program minimal comun – primele două texte din această broșură pot, eventual, să servească drept punct de plecare – și în funcție de o analiză comună a conjuncturii istorice imediate în genul aceleia pe care noi am sugerat-o în cel de-al treilea text al broșurii; în grupuri autonome, la început informale, de afinitate, cu timpul legate de locul de muncă, de studiu sau de viață:

- coordonate între ele și
- active, în măsura în care este posibil, în cadrul tuturor inițiativelor de luptă și de protest compatibile cu premisele noastre libertare.

În contextul instituțional represiv din România orice tip de asociere bazată pe principii și proiecte diferite de acelea ale Statului-Partid, are, automat, un caracter ilegal. Fiecare individ și grup libertar trebuie, deci – evitând, bineînțeles, paranoia – să stabilească singur modalitățile de autoapărare, în funcție de problemele concrete pe care le întâmpină în activitatea sa. Un lucru trebuie, însă, să fie clar: oricât ar invoca birocrății operele lui Marx, Engels, Lenin, Ceaușescu și articolele codului penal, lupta contra inegalităților și a nedreptăților va învinge, mai devreme sau mai târziu, sub o formă sau alta. A te supune regimului actual înseamnă a fi responsabil, a participa la nedreptățile pe care el le generează și le acoperă. A te revolta contra lui, pentru o societate dreaptă și egalitară – în care diferența dintre indivizi nu va alimenta exploatarea și asuprirea ci, dimpotrivă, va diversifica și astfel va îmbogăți societatea, o societate în care pentru fiecare individ libertatea celuilalt este condiția propriei sale libertăți – nu constituie un act generos individual, ci o datorie colectivă! Anarhiștii se organizează ca

fracțiuni activă a celor care luptă, nu ca partid „representativ” al celor care luptă. Lor le este străină orice veleitate de a vorbi în numele celor care luptă sau de a-i dirija. Scopul organizației libertare nu este de a lua puterea centrală ci de a o distruge, în așa fel încât societatea auto-organizată să ia locul Statului. A fi antistatal înseamnă a fi societar. Anarhiștii se organizează specific din trei motive:

- pentru a permite o permanentă confruntare a practicilor individuale și colective, în ruptură cu sistemul; pentru a coordona aceste practici izolate și pentru a elabora, în funcție de ele, un proiect social alternativ coerent;
- pentru a propune și a susține structuri organizatorice sociale (de tip asociativ și sindical, nu partide), capabile de a confrunta Statul pe chestiuni concrete, imediate (spre exemplu, în satisfacerea unor revendicări indispensabile supraviețuirii în condiții decente a unui grup social) și, cu timpul, de a se substitui statului;
- pentru a promova democrația directă în cazul organizației sociale, pentru a împiedica ierarhizarea sa și, mai ales, pentru a combate tentativele partinice, elitiste, ale unei minorități organizate în vederea preluării conducerii organizației sociale, cu scopul a i se substitui acesteia, în funcție de propriile sale interese.

Cu alte cuvinte, noi, anarhiștii, luptăm pentru formarea, dezvoltarea și, în cele din urmă, victoria societății auto-organizate. Ne organizăm specific, separat, tocmai pentru a putea denunța prompt și a combate în mod eficace tendințele și tentativele care se opun auto-organizării sociale. La ora actuală, având în vedere numărul nostru restrâns și imensa presiune care se abate asupra oricărui act disident/de opoziție, activitatea noastră trebuie să consistă în primul rând în reflecție și analiză și, în al doilea rând numai, în participarea activă la mișcarea socială publică.

În ce constă intervenția noastră politică?

Principalul obiectiv este întreținerea crizei actuale, adică:

- Declanșarea luptelor sociale. Istoria mișcării muncitorești din țările răsăritene (Berlin 1953; Poznań 1956; Gdynia și Szczecin 1970/71; Ursus și Radom 1976; Valea Jiului 1976) ne arată că aceste conflicte sociale se întâmplă mai ales în urma unor schimbări – în salarizare, organizarea muncii, stabilirea normelor – deseori, în aparență, de detaliu, însă neașteptate, impuse autoritar de birocrăție. Provocat de un „eveniment” oarecum minor, dacă îl comparăm cu condițiile generale de exploatare și asuprire în care muncesc și trăiesc majoritatea indivizilor, conflictul social e întreținut și amplificat datorită faptului că muncitorii realizează subit puterea lor și posibilitatea de a se împotrivi (eventual cu succes) unui aspect concret al exploatării și al asupririi. Bineînțeles că e important să le explicăm camarazilor noștri de ce și cum suntem oprimați, însă ceea ce e capital este ca noi, muncitorii, să realizăm împreună forța noastră și să ne dăm seama că, prin luptă, mai devreme sau mai târziu, chiar și numai parțial, putem câștiga.
- Dezvoltarea solidarității active și eficace cu aceste lupte pentru a împiedica izolarea, deci și eșecul lor. Cum? Prin crearea unor cât mai largi rețele de întrajutorare, care:
  - să-i sprijine moral și material pe cei angajați în conflict, precum și pe cei care sunt victimele represiunii;
  - să asigure circulația informației, atât în țară (prin manifeste, inscripții murale etc.), cât și în străinătate (telefonând, scriind corespondenților agențiilor de presă și ai ziarelor care pot publica informația etc.). Întrajutorarea și circulația informației sunt două dimensiuni exterioare cadrului specific al luptei sociale, indispensabile succesului ei.

- Răspândirea, în rândul acelor care sunt motivați de perspectiva unei schimbări radicale de sistem și care vor să lupte în acest sens, a proiectului nostru socialist libertar.
- Promovarea și aplicarea în cadrul mișcării sociale emergente și a diferitelor sale forme de organizare, a democrației directe.
- Dezvoltarea unui pol de opoziție muncitorească, crearea unei mișcări sindicale libere, capabile să înfrunte birocrăția, să apere interesele oamenilor muncii și să impună, treptat, schimbarea.

Mișcarea anarhistă nu se limitează însă la lupta muncitorească propriu-zisă. Ea este de asemenea, antimilitaristă – noi îi susținem pe aceia care nu se supun serviciului militar, care refuză să-și petreacă mai bine de un an din viață învățând să asculte orbește și săucidă; ecologistă – lupta contra poluării (cauzată în mare măsură de recenta industrializare masivă care nu a ținut cont de necesitatea menținerii echilibrului ecologic), precum și lupta pentru controlul public al folosirii energiei nucleare (care, în stadiul actual de cercetare științifică, poate în orice moment să pună în primejdie supraviețuirea omenirii); feministă – dreptul la mijloace contraceptive, precum și legalizarea avortului, ni se par, în acest sens, două revendicări prioritare; și internaționalistă – trebuie să ne opunem din toate forțele naționalismului imbecil și arogant promovat și întreținut de autorități, să luptăm pentru respectarea drepturilor minorităților naționale, în special cea maghiară, precum și contra rasismului anti-țigănesc.

Ion Ion,
Franța, octombrie, '81

NOTĂ DESPRE *ANARHIA* ȘI *REVISTA BUNĂ*,
publicații care au găzduit două dintre interviurile reluate în broșura de față

ANARHIA

Publicație trimestrială distribuită gratuit

24 de pagini

Anarhia a fost o publicație trimestrială care a apărut în 2012 la București. Redacția își propunea, printre altele, recuperarea istoriei mișcării muncitorești și anarhiste locale, puțin cunoscută ca atare, publicând eseuri, biografii, recenzii, reportaje, dar și articole de opinie, traduceri sau interviuri. Pe lângă materialele dedicate militanților sau publiciștilor de la noi care s-au aflat sub influența ideilor libertare – Zamfir Arbure, Panait Mușoiu, Ștefan Gheorghiu etc. –, în paginile revistei și-au găsit locul și articole teoretice în care erau prezentate principiile anarhismului, ale sindicalismului revoluționar sau ale anarho-sindicalismului, dar și dări de seamă despre mișcările internaționale actuale

(IWW, IWA-AIT etc) sau reportaje despre situația persoanelor afectate de evacuări. Numărul 3, unul dintre cele mai interesante, găzduiește un interviu cu Nicolas Trifon, militant și scriitor anarhist stabilit în Franța în 1977, dar și o documentare a activității muncitorului Vasile Paraschiv din perioada comunistă. Tot în acest număr a apărut și un text preluat dintr-o broșură tipărită în 1981 în Franța, un manifest adresat muncitorilor din România, de altfel singurul program explicit anarhist apărut în limba română înainte de 1989, pe care l-am reprodus, de asemenea, în anexa broșurii de față.

Printre cei care au contribuit la *Anarhia* s-au aflat și istoricii Helge Döhring și Martin Veith, ambii membri ai Institut für Syndikalismus Forschung (Institutul pentru Cercetarea Sindicalismului) din Germania. Martin Veith este muncitor și autorul a două volume, unul dedicat lui Panait Mușoiu și celălalt lui Ștefan Gheroghiu, ambele apărute în Germania: *Unbeugsam – Ein Pionier des rumänischen Anarchismus: Panait Mușoiu* (2013) și *Militant! Ștefan Gheorghiu und die revolutionäre Arbeiterbewegung Rumäniens* (2015). În același timp, Martin Veith editează o publicație bianuală, *Revista Bună – Zeitschrift für Befreiung & Emanzipation*

– *nicht nur in Rumänien*, care apare încă din 2014. Revista, publicată în limba germană, urmărește evoluțiile sociale și politice din România, analizându-le dintr-o perspectivă anti-autoritară, și încearcă, de asemenea, să prezinte inițiativele anarhiste și anarho-sindicaliste din țară. *Bună* este distribuită în Germania, Austria, Elveția și, bineînțeles, România. Încă de la început, *Bună* a fost prezentă la fiecare târg anarhist de carte din Germania și Elveția, informații despre publicație apărând și în media anarhiste din Germania, cum ar fi *Gaidao* sau revista *Direkte Aktion*. Următorul număr va apărea în 2020.

LEGENDĂ IMAGINI

- pag. 1: portret Nicolas Trifon, desen de Nuni Anestin, 1968, colecția personală Nicolas Trifon.
- pag. 17: stema Republicii Socialiste România cu trei securiști în prim-plan, ilustrație apărută inițial în broșura *Iztok* din 1981, preluată din revista *Anarhia*, București, 2012, nr. 3.
- pag. 18: ilustrație însoțind ediția *Iztok* în limba română din 1991, preluată din revista *Anarhia*, București, 2012, nr. 3.
- pag. 21: diferite numere din revista *Lutter*, colecție personală Nicolas Trifon.
- pag. 29: afiș *Iztok* în limba franceză din 1985, aflat în colecția C.I.R.A. Lausanne; afișul se găsește pe pagina <http://placard.ficcdl.info/>
- pag. 37-38: fotografii de la întâlnirea internațională de la Veneția din 1984; în prima imagine, de la stânga spre dreapta: Angel Pino, Nicolas Trifon, Mik Chiu Yu, Zbigniew Kowalewski și Oliver Kurtovic. Mai multe documente și imagini de la această întâlnire se găsesc pe pagina: <http://centrostudilibertari.it/>
- pag. 44: afiș Radio Liberaire al Federației Anarhiste din Franța din 1984, aflat în colecția Centre de Documentation Anarhiste, Paris; afișul se găsește pe pagina <http://placard.ficcdl.info/>
- pag. 49: afișul Incontro Internazionale Anarchico Venezia din 1984; afișul se găsește în colecția Centro Studi Libertari G. Pinelli și la adresa <http://centrostudilibertari.it/>
- pag. 50: coperta broșurii *Iztok (Răsărit)*, în limba română din 1981, preluată din revista *Anarhia*, București, 2012, nr. 3.

CUPRINS

I. NICOLAS TRIFON	1
II. CUVÂNT ÎNAINTE (2020)	3
III. CÂTEVA OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA DIFICULTATEA DE A-ȚI EXPRIMA POLITIC REVOLTA ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ (1956-1977)	7
IV. SOLIDARITATEA CU OPOZIȚIA MUNCITOREASCĂ DIN ROMÂNIA COMUNISTĂ (1978-1981)	19
V. NICOLAS TRIFON DESPRE REVISTA <i>IZTOK (RĂSĂRIT)</i> (1979-1991)	27
VI. ANARHISMUL CA PRACTICĂ SOCIALĂ ȘI CA POLITICĂ ANTI-TOTALITARĂ (1981-1991)	31
VII. ANEXĂ: CE VOR ANARHIȘTII? (1981)	51
VIII. NOTĂ DESPRE <i>ANARHIA</i> ȘI <i>REVISTA BUNĂ</i>	69
IX. LEGENDĂ IMAGINI	71

Deja apărute:

BROȘURI ÎN LIMBA:

I. Română

- *A. Răvășel* – Mircea Rosetti
- *Adrian Tătăran* – Panait Mușoiu
- *Andie Nordgren* – Anarhia relațională (introducere de *hopancarusel*)
- *bell books* – Să înțelegem patriarhatul
- *Colin Ward* – Anarhismul ca teorie a organizării
- *CrimethInc* – Tot vs. Acțiune Directă
- *Cristian-Dan Grecu* – Csipike – piticul comunist
- *Dennis Fox* – Anarhism și psihologie
- *Necunoscut* – Slogane din mai 68
- *Emma Goldman* – Căsătorie și iubire
- *Emma Goldman* – Gelozia: cauze și posibile remedii
- *Emma Goldman* – Nu există Comunism în URSS
- *Giorgio Agamben* – De la un stat al controlului către un praxis al puterii destituente
- *Ionuț-Valentin Cucu* – Kurzii, între naționalism identitar și federalism libertar
- *Martin Veith* – Neobosit! Iuliu Neagu-Negulescu
- *M.E.K.A.N.* – Demoni Dansatori: cugetări provizorii asupra mișcării free party siciliene
- *Mihail Bakunin* – Catehism revoluționar
- *Murray Bookchin* – Municipalismul libertar
- *Philip Richlin* – 10 reguli pentru o societate non-violentă
- *Piotr Kropotkin* – Ordinea
- *Robert Graham* – Ideea generală a Revoluției la Proudhon

- *Veda Popovici* – Poliția Ucide! Practici și principii pentru o solidaritate feministă anti-represiune
- *Vlad Brătuleanu* – Anarhismul în România

II. Maghiară

- *Giorgio Agamben* – Az ellenőrző államtól a destituáló hatalom praxisáig
- *Murray Bookchin* – Libertárius municipalizmus

III. Engleză

- *Cosmin Koszor-Codrea* – Science popularization and Romanian anarchism in the nineteenth century
- *Cristian-Dan Grecu* – Csipike – the Communist Pipsqueak
- *Vlad Brătuleanu* – A Brief History of Anarchism in Romania

IV. Franceză

- *Veda Popovici* – La Police assassine ! Pratiques et principes pour une solidarité féministe contre la répression.

CĂRȚI ÎN LIMBA:

I. Română

- Nicolas Trifon: un parcurs libertar internaționalist – interviuri
- *Iuliu Neagu-Negulescu* – Arimania
- *Mihail Bakunin* – Dumnezeu și Statul

Pagini Libere este o editură anarhistă.

Suntem un colectiv descentralizat, autonom și organizat non-ierarhic. Scopul nostru este acela de a oferi publicații (cărți, broșuri, fanzine etc.) în limba română și, uneori, în alte limbi, în ideea de a populariza și inspira viziuni și practici alternative la sistemul actual, capitalist și autoritar.

Tradiția libertară a fost întotdeauna una în care pamfletele, tipăriturile clandestine și materialele tipărite rapid și pe ascuns au circulat liber, neîngrădit. Continuând această tradiție, materialele publicate de către Editura Pagini Libere pot fi folosite, adaptate sau modificate de către oricine dorește acest lucru, însă nu cu un scop comercial. Cerem, pe cât posibil, persoanelor care folosesc materialele publicate de noi sau părți din acestea să specifice, într-o formă neintruzivă, sursa de unde au preluat materialele respective.

pagini-libere.ro

facebook.com/editurapaginilibere

instagram.com/paginilibere

editurapaginilibere@protonmail.com

Platforma ANARHIVA își propune să adune și să documenteze istoria puțin cunoscută a pătrunderii și a răspândirii ideilor anarhiste în România, începând cu secolul XIX și până în zilele noastre.

Colecțiile arhivate nu sunt menite numai să tezaurizeze un patrimoniu, ci și să prezinte continuitatea practicilor și ideilor libertare în spațiul românesc.

În ciuda ocultării tradiției anarhiste autohtone, au existat destule personalități, publicații, grupuri, edituri, periodice, corespondențe și, în general, o importantă producție literară asociată mișcării libertare.

Încercăm să ilustrăm această prezență prin diversitatea surselor și colecțiilor inventariate (broșuri, afișe, publicații, postere etc.) care demonstrează multitudinea practicilor de organizare și de reflecție critică anti-autoritare.

Sperăm ca prin demersul nostru să trezim un interes mai larg legat de cunoașterea și cercetarea anarhismului în România. De altfel, materialele prezentate pot fi surse de inspirație pentru acțiuni și practici de auto-organizare ghidate după aceleași principii.

anarhiva.com

facebook.com/anarhivaro

anarhivaa@gmail.com

CIAO ANARCHICI

În anumite circumstanțe – în Occident la fel ca și în „lumea a treia” –, marxism-leninismul putea fi o armă eficientă pentru cei oprimați, victime ale nedreptăților perpetuate de reprezentanții puterii politice, economice și simbolice... Același marxism-leninism, aflat de această dată în slujba puterii, s-a dovedit a fi și mai eficient în reducerea la tăcere a celor asupriți, oprimați, revoltați de nedreptăți... Pentru acest motiv nu puteam fi marxist, nici leninist și am devenit anarhist. (...) Contenciosul între libertari și cei care se revendică de la Marx va continua atâta timp cât aceștia din urmă nu își fac doliul noțiunii leniniste de avangardă și nu își clarifică relația cu statul. Din două, una: ori comunismul va fi libertar, ori vom asista la o nouă formă de dictatură cu veleități totalitare.

Nicolas Trifon

IZTOK
LIBERTAIRE
SUR LES PAYS
DU SOCIALISME
REELLEMENT
INEXISTANT.

SOMMAIRE DU N°10 (MARS 85)
LE SURREALISME EN
TCHÉCOSLOVAQUIE (JOSÉ G.
ANDRÉOVIC, LA PERE ET LA
FOURMIÈRE (M. TERECHEV)
CUBA : QUI A PEUR DE LA
LITTÉRATURE (C. VESTAND)
CONVERSATION AVEC CARLOS
FORNARI • BELGIQUE :
PROCES WIPAC (1984)
MÉMOIRES DU COMITÉ RADY-
VIC • ANARCHE ET
LES RACISME DE L'AMNISTIE
DU POLOGNE • NOUVELLES
DU FRONT • HONGRIE :
G. M. TARKA • POLOGNE :
LE GROUPE LIBERTAIRE
P. GALUSTEIN • J. JESS •
A PROPOS DE L'ÉPIGRAMME
• A PROPOS DE LA "CONTRÉ-
RÉVOLUTION" SOVIÉTIQUE
(L. MERCIER)...

IZTOK (85) • C.S.P.
L'ÉDITEUR D'IZTOK SA
11, RUE DE LA HARPE • 75001 PARIS
POUR TOUTE CORRESPONDANCE :

IZTOK B.P.161-09 75422 PARIS

N°1
vor anarhiștii ?
-socialism libertar, nu capitalism de Stat!
-democrație directă, nu terorism de Stat!
-anarhiștii și criza regimului birocratic
-i de făcut ?
document :

-propunerile muncitorului Vasile Paraschiu
-chemarea de la Gdansk